సాధనసమితి కార్యనిర్వాహక వర్గము

అధ్యక్షులు :

శ్రీ బూర్గుల రంగనాథరావు

ఉపాధ్యక్షులు :

శ్రీ జమ్మలమడక పూర్ణచంద్రరావు

కార్యదర్శి :

శ్రీ నెల్లూరి కేశవస్వామి

సంపాదకులు :

శ్రీ భాగి నారాయణమూర్తి
శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు
శ్రీ వెల్దుర్తి మాణిక్యరావు

ఆడిటరు :

శ్రీ జమ్మలమడక సూర్యప్రకాశరావు

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి
హైదరాబాదు.

స్థాపితము:

ములు, సాహిత్యవిమర్శనలు మున్నగునవి కలవు. ఇప్పుడు సమితివారివలన ప్రకటింపబడుచున్న "ప్రత్యూష" పైవాని లోనిదిగాక యొక క్రొత్త పద్ధతినవలంభించినదని పాఠకులు చూడగలరు.

"ప్రత్యూష" కేవలము పద్యాత్మకము. దీనిలో ఇరువంది కవివర్యుల కొన్ని కొన్ని రచనలను ఒకచోకూర్పబడినవి. కొన్ని వత్సరముల క్రింద ఆంధ్రమున "వైతాళికులు" అను పేరున క్రొత్తవారును ఉపజ్ఞకలవారునునగు పలువురు కవిశేఖరుల రచనలనొకతావున ఏరికూర్చి ప్రకటింపబడిన పుస్తకము ఆంధ్రపాఠక ప్రపంచమునకు జ్ఞాపకముండునని తలంచుచున్నాను. ఆ గ్రంథమే సాధనసమితి కార్యనిర్వాహకులను "ప్రత్యూష" ను ప్రకటింప ప్రేరేపించినట్లు కానవచ్చుచున్నది. దీనిలోగూడ ఈ ప్రాంతము, అనగా తెలంగాణమున, గడచిన కొన్ని వత్సరములలో రచయితలుగ ప్రఖ్యాతిగడించిన యువకవుల పద్యములను గేయములను సంగ్రహించి కూర్చబడినవి. 'యువకత్వము' యొక్క మానము (Standard) నిర్ణయించుటకష్టమే అయినను, సమితివారివలన నీగ్రంథమున ప్రవేశమునందిన వారిలో దాదాపుగా నందరును నవీనులును, వయసుదాటని యువజనులలోని వారను అయియున్నారని నా యూహ. ఒకరిద్దరి పేళ్లుమాత్రము పాఠక మహాశయులకు అపవాదములు గానరావచ్చును.

"ప్రత్యూష" లో ప్రవేశ గౌరవము గాంచిన వారిలో నిద్దువురు కవయిత్రులు నుండుట చాలయోగ్యముగనున్నది.

దీనిలో వచ్చిన కవిశేఖరుల జీవితాంశములను, సంగ్రహముగ నేయగుగాక, పుస్తకపు తుదిభాగమున చేర్చుట చాల మంచి పనియైనది.

మొత్తముమీద, సమితివారి యుద్దేశము, తెలంగాణమునున్న నేటి కాలపు నవ్యకవులను, ఆంధ్రవాచక ప్రపంచమునకు పరిచితులజేయుట యేయని స్పష్టముగా తెలియుచున్నది. ఇట్లనుట, నేటి తెలంగాణములోని యువ కవులందరును ఈ సంపుటమున గానవత్తురని తలంపవీలులేదు. ఇట్టి కవులలో నెక్కువ ప్రఖ్యాతి వహించినవారికి దీనిలో ప్రవేశము గల్గించు కృషి చేయబడినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

పైన చెప్పబడిన విధమున యీ ప్రచురణము సమితి వారి ప్రయత్నములలో ప్రత్యేకలక్షణము కలది. దీనిలో దోసగులేవైన దూరియుండవచ్చును. అట్టివి కానవచ్చినచో సమితి వారి యుద్దేశము యొక్క యుత్కృష్టతను దృష్టిలో నుంచుకొని లోపములు క్షమార్హములుగా భావింపబడునని నమ్ముచున్నాను.

సాధనసమితియొక్క యువక కార్యకర్తల ప్రశంసించుచు, మనఃపూర్వక అభినందనములతో విరమింతును.

"ఆంధ్ర కుటీరము"
సుల్తానుబజారు, హై. ద.
౧౪ - ౭ - ౧౯౫౦ } మాడపాటి హనుమంతరావు.

విషయసూచిక

తెలంగాణా విముక్తి

(శ్రీ [illegible] నా "తెలంగాణోపాఖ్యాన"మనే కావ్యానికి ఇది [illegible] వ్రాసినది.)

అవి తెలంగాణలోన దావాగ్నిలేచి
చుట్టుముట్టిన భీకరాపత్తి దినాలు;
అవి నిజాము నృపాలుని అండ దండ
చూచుకొని నిక్కునిష్టి పిశాచి కలలు.

నాడు మానవతి నయనమ్ములందు
నాగసర్పాలు బుసగొట్టి నాట్యమాడె;
నాడు మానవతా నవ నాగరకత
తన్నుదిన్నది రాక్షసత్వమ్ముతోడ.

భారతి భామినీ నయనభాగ వినిర్గత రక్తబాష్ప పూరం
గారిత కాలరాక్షసి వికావిక నవ్విన నిస్వనమ్ములో
తూరుపు ఊరుపున్ విడిచి తొంచబడ్డవి తెల్లవారగా
ఘోర నిశా తమఃపటల గుంఫిత నీల నభఃపథమ్ములన్.

పంటు నిశాత ధారలను పచ్చనిగడ్డి యెదిర్చినట్లు, రా
చరికపు టుక్కుచట్టమును చల్లగ ధిక్కరణమ్మొనర్చె ఓ
స్సురినెడి పేదవాడు. కడుచోద్యము: వెచ్చని స్నానమాడె నిట
పరతరి భామినీ నయనధారల భారత మాతృపాదముల్.

[illegible]

తరతరాల స్వప్నాల సుందర ఫలమ్ము
స్వైర భారతభూమి చూపడెనో లేదో
విషము గుప్పించినాడు, నొప్పించినాడు
మా నిజాంరాజు, జన్మజన్మాల బూజు.

భారత మాతృగర్భమున బల్లెము గ్రుచ్చిన దుండగీంద్రు కా
ఘోరముగా నిజాంనృపతి తాళముతీసిన పెద్దపెద్ద బం
గారపు బొక్కసాలు పసిగట్టెను తెల్లదళారి; అంతలో
చేరముసాగె పోరు జరిపింప తుపాకులు దింపుకోసమై.

కోటి తెలుంగు బొక్కమొగి "కో" యని పిల్చిన యంతలోనె ఆ
రాటముజెంది భారత ధరాతలమంతయు పొంగివచ్చెబో;
'కూటికిలేని పేదలకు గూడను పౌరుషమా!' యటంచు స్త్రీ
కోటిని మానభంగములకున్ గురిచేసిరి ముష్కరాధముల్,

చల్లని మంచుకొండలు భుజమ్మున మోసెడు భారతమ్ము తాం
తిల్లె నిజాము నీల్గడులు తేటపడంగలదాక; అంతలో
భోళ్ళున కుండ బ్రద్దలయిపోయెను; భారతమాత చొక్కలో
కుళ్ళిన పుండు కోసి జయగోపురమెక్కె త్రివర్ణ కేతనాల్.

దూరాన నున్న 'చుట్టము'
దూరాననె చూరె; తెల్లదొంగ నభస్సం
చారియయి పారె; స్వేచ్ఛా
భారతసైన్యంబు తలుపు బ్రద్దలుకొట్టెన్.

ఎదురెక్కియున్న జలములు
నదులై చొరబారె యింటినడుమన్; రాముం
డదనున బాణము వదలెను
పడ పడగెన్ మా ప్రభుత్వ మారీచునకున్.

రెండువందలయేండ్ల చరిత్ర గదుల
కప్పుకొని యున్న గాఢాంధకార మెల్ల
కొట్టుకొని పోయె తూరుపు మిట్టనుండి
పారి వచ్చిన వెలుతురు వాగులోన.

ఆ చల్లని సముద్రగర్భం
దాచిన బడబానల మెంతో ?
ఆ నల్లని ఆకాశంలో
కానరాని భానువు లెందరో ?

భూగోళం పుట్టుకకోసం
కూలిన సురగోళా లెన్నో ?
నర మానవరూపం కోసం
జరిగిన పరిణామా లెన్నో ?

ఒక రాజును గెలిపించుటలో
ఒరిగిన నరకంతా ఎంతో?
శ్రమజీవుల వచ్చి నెత్తురుతో
తాగని ధనవంతు లెందరో?

అన్నార్తుల అనాథలుండని
ఆ నవయుగ మందెంత దూరమో?
కరువం చా కాటకమంటూ
కనుపించని కాలా లెపుడో?

అణగారిన అగ్నిపర్వతం
కని పెంచిన "లావా" యెంతో?
ఆకలితో చచ్చే పేదల
శోకంలో కోపం యెంతో?

పసిపాపల నిదుర కనులలో
మురిసిన భవితవ్యం యెంతో?
గాయపడిన కవి గుండెల్లో
వ్రాయబడని కావ్యాలెన్నో?

కులమతముల సుడిగుండాలకు
బలిగాని పవిత్రు లెందరో?
భరతావని బలపరాక్రమం
చెర వీడే దినకెన్నాళ్ళకో?

ప్రాగ్భూమి

పడమటి పొల్లి గద్దలు
పొడిచి పొడిచి తిని విడిచిన
అగ్నిసంస్కారం నోచని
నగ్నశవం ప్రాగ్భూమి.

మతాలతో గతాలతో
చితి రగిల్చి పడి చచ్చే
అస్పృశ్యమ్ముల చల్లని
కన్నతల్లి ప్రాగ్భూమి.

కడుపుల తెరి పాటున
మరణాంగ నాలింగనంతో
కను మూసిన నిరుపేదల
ప్రణయశాల ప్రాగ్భూమి.

తీగె విడిన దివ్యవీణ
మూగవడిన నాగస్వరం
కదలని వదలని అంతః
కలహపథం ప్రాగ్భూమి.

బూజెక్కిన కీలుబొమ్మ
రాజులపై జాజు పూసి

తాజాగా అమ్మిన అంగడి
దాజాలివి ప్రాగ్భూమి.

లక్షలాది పేదల ప్రాణాల్
అక్షింతలుగా చల్లుకొన్న
లక్షాధికార్ల పాలిటి
లక్ష్మిదేవి ప్రాగ్భూమి!

కవితా కోపం

పాడను,
పాటలు పాడను;

వాడను
పదాలు వాడను;

వేడను,
వేపుళ్లను దయ్యాలను వేడను;

ఓడను,
రాజుకు, రారాజుకు
తారా రాజుకు ఓడను;

గోడను,
ధనవంతుల కనకసౌధ
మున కిటికీ వదిలే నిరుపేదల
అడుగు గుడిసె గోడను.

నన్ను చూచి ఎందుకో
మిన్నాగులు ఇట్లా
పారాడుతు జీరాడుతు
పిస్తుంటాయి ?

నన్ను చూచి ఎందుకో
పున్నాగులు ఇట్లా
తారాడుతు, గోరాడుతు
పొస్తుంటాయి ?

ఇది లోకం
నరలోకం
నరకంలో లోకం నరలోకం!

ఏనాడో తెలుసునాకు
అనిరీహా నీరవ
నిస్వార్థ నిష్ఠన
నీచ నీచ మానవునికి
విలువ నీడ లేదు జగతి.

లేదు లేదు విలువ లేదు,
చిత్తానికి ప్రాణానికి
శ్రమకూ సౌజన్యానికి
రచయితకూ శ్రామికునికి
రమణీ రమణీయ మణీ హృదయానికి
విలువ లేదు, విలువ లేదు.

నేనుగూడ వారి గూండానై
పుండుపడిన గుండెలతో
మొండిపడిన కండలతో
మొండిపడిన గుండెలలో
పుండుపడిన కండలతో
దౌష్ట్యం చేయాలేమో !
షాష్టంట్లనె దోచాలేమో !!

హిట్లర్నై
మార్టిన్ వేయాలేమో ! ఈ
ధనార్తినాథుల, పరపీడాకుల
నిరుపేద నిరంకుశ
నీరస నిస్తేజ లోకానికి
మార్టిన్ వేయాలేమో

ఫాలనేత్ర విలయాగ్ని మాలతో
నీలగాత్ర విషనగ్నకీలలతో !!

దాశరథి కృష్ణమాచార్యులు

ఆరాధన

పసిపాప నవ్వులో - ప్రత్యూష రేఖలో
చిలుకమ్మ పలుకులో - తొగకొమ్మ పంపులో
చూలాలి నడకలో - చలి వెలుగు అడుగులో
కలతపడు హృదయాల - గర్భిణీ మేఘాల
తొంగలించెడి శక్తి - తొణుకులాడెడి శక్తి
కంజలిడుదు ;

తొలివాన చినుకులో - ప్రియురాలి పిలుపులో
పసిపైరు మిసమిలో - ముసినవ్వు కొసరులో
వరిపాల కంకిలో - సఖిపూల యెదదలో
బాలింత చేలలో - పసిపిల్ల పల్లలో
తొంగలించెడు శక్తి - తొణుకులాడెడు శక్తి
కంజలిడుదు ;

నడిప్రొద్దు ఎండలో - యవ్వనపు కండలో
ముదిప్రొద్దు మసుగులో - పండినా బ్రతుకులో
నడిరేయి కడుపులో - కసుమూయు బ్రతుకులో
తొంగలించెడు శక్తి - తొణుకులాడెడు శక్తి
కంజలిడుదు ;

గడ్డపారలకైన మొక్కపోవని
నల్లకొండలా గుండెలన్

ప్రత్యూష

చీల్చుకొని చిగురించు
తలిరాకు తీవలో

విసము గ్రక్కుచు నిక్కి బుసకొట్టి
నల్లత్రాచులా గుండెలన్ కరిగించి పూరించు
నాగుల్ల పాటలో
తొంగలించెడు శక్తి - తొణుకులాడెడి శక్తి
కంజలిడుదు.

భిషక్కు

ఉషః సంధ్యల పండిన బంగారం
కరిగించక త్రాగిన
కాలానికి కడుపునొప్పి వచ్చింది;
నయంచేసే భిషక్కు ఏడీ ?
గానంచేసే రసజ్ఞుడేడీ ?

సామ్రాజ్యాల్ తెగమ్రింగిన
చాలెడు కడుపుల ఆకలి త్రాగిన
లోకానికి క్షయరోగం వచ్చింది;
నయంచేసే భిషక్కు ఏడీ ?
గానంచేసే రసజ్ఞు డేడీ ?

ముసలి బాటల మూల్గుచు నడిచే
సంఘానికి చత్వారం కలిగింది;
నయంచేసే భిషక్కు ఏడీ ?
గానంచేసే రసజ్ఞుడేడీ ?

తెనుగు మొర

తేనెలు పిండే తెలంగాణము
నెత్తుట ముంచెత్తెదరా ?
తెప్పరిల్లిన, ఈ తెలంగాణము
కుత్తుక బట్టొత్తెదరా ?

తెనుగు తల్లుల పాలు త్రాగిన
ఓ నా తమ్ముల్లారా !
తెనుగు తల్లుల ఒడిలో పెరిగిన
ఓ నా అన్నల్లారా !
తేనెలు పిండే....
అటు చూడుడు అటు ! అటు
చూడుడు !!

కన్నులు విప్పి పరికనుడూ
తమ్మిపూల తురాయి పెట్టుక
తళ తళ లాడే తటాకలక్ష్మి

వెల వెల బోయిందీ—
అడవుల పొత్తై ఆలింగనలు
దొక్కలు తొల్చుక దిక్కు
మొగముతో
దిక్కులు చూసేనూ...
తేనెలు పిండే...
అటు చూడుడు అటు ! అటు
చూడుడు !!

కన్నులు విప్పి పరికనుడూ
మేడలు కూల్చిన మనకేమొరుగు ?
ఒకటికి రెండూ కట్టండోయ్—
అడవులు మనవే, నేల మనదే
ఒకటికి రెండూ కట్టండోయ్
తేనెలు పిండే...

పీకలు కోసీ ఇళ్లుదోచీ
ఏమది సాధించినదీ ?
ఒక పీకకు పదిపీకలు బలి —
ఒక ఇంటికి పది ఇళ్లూ మట్టం ...

తల్లికి బిడ్డా తండ్రికి కొడుకు
మగువకు మొగుడూ కనబడక

అధము శుభమెరుగ నమాయకపు
తెనుగు అలమటిస్తున్నారు—
తేనెలుపిండే తెలంగాణము
నెత్తుట ముంచెత్తెదరా?
తెప్పరిల్లిన ఈ తెలంగాణము
కుత్తుక బట్టొత్తెదరా?

స్వాహా

అతడు పంటకు వచ్చిన పైరు —
ఆమె నీరు దిగని నీలం —

తను పెంచిన అవినీతికి
తను పంచిన పంచాగ్నికి
రగిలి రగిలి అగ్గియైనా దరిదు ---
ఆతని ఎదమంటల కాకకు
కళ తరిగి బొగ్గయిందామె —

కూలిన ఆ జంట బూది
విబూది పెట్టుకొని
మడి కట్టుకొని
సంగనాచీ లాగ
కొంగ జపం జేస్తు
కూరుచున్న దీ కపట లోకం —

ఎవని కళ్లు మూయుటకు? ఎవ
రెవని ఇల్లు దోచుటకు?

భాగి నారాయణమూర్తి.

మహత్వాంక్ష

ఏచేయు పనిఏదొ నీవు చేయుము కాని
అన్యులను నీవేల అనుకరించెద వోయి?

ప్రత్యేకముగ నీవు
పట్టింపుతో చేయ
వలయు కార్యం బొకటి
కలదు ఈ భువి సఖుడ !
ఆ కార్య మిపుడప్ప
అన్యులతొ కాదోయి. ఏ॥

చిలుక పలుకులు పలుక
శృంగార మెవ్వరికి ?
నీ ఆత్మకే నీకు
నిండులేనిచొ యింక
ఏరి సంతృప్తి కిటు
ఈ ఆటలాడెదవు ? ఏ॥

అనుకరణలో మ్రగ్గి
ఆత్మజంపెద వేల ?
ఆత్మ వ్యక్తీకరణ
అదె సృష్టి పథమోయి. ఏ॥

ఒరుల దుస్తుల దాల్చి
ఊరేగుటలు పరవు !
రాజ రాజువు సరియె
రాజింపు నీకేది ! సీ||

మెఱమెచ్చులకు నీవు
మురిసిపోవగ దలచి
వెనుక ముందూ లేక
అనుకరింతువు ఒరుల !
మాయ, మోసం బెపుడు
ఇహా నిల్చునా హితుడ ? సీ||

పలుకుమని నిన్నెవరు
పాడుమని నిన్నెవరు
బ్రతిమిలాడిరి, హితుడ !
బలిమిచేసిరి సఖుడ !
పాడినదె పాడుటకు
ప్రళయ మింతేమిటికి ? సీ||

కోకిల పాటేదో
కోకిలయె పాడాలె
కాకి పాడిన నెటుల
కనుపించునో చెప్పు ? సీ||

పరుల గొప్పల పైని
భ్రమవదల నన్నాళ్ళు
నీ గొప్ప ఏమిటిదో
నీకు తెలియదు సఖా !

నీ పలుకు ఏదైన నీ పాట ఏదైన
నీ అంతరము నుండె నీటుగా రావలయు. పొ॥

జీవితము

జీవచ్ఛవముగ ఏటికి
చిరకాలము బ్రతుకవలెను ?
ఒక్కగడియ చాలదోయి
ఉజ్జ్వలమగు జీవితమ్ము !

జీవించుట యనిననురిక
జీవించుట కాదెప్పుడు
జీవమె లేకున్న నద్ది
జీవన మెటులగునోయి ?

జీవము నీ జీవనముతో
చిందులాడవలెనన్న
జీవితమునె బిగనీవు
జేసి తీరవలెనోయి.

పిడికిలి బిగియించి నీవు
వేరుమాడ దలచినావ ?
మూల్యమివ్వకే జగతిని
ముట్టలేవు ఏవస్తువునైన !

నీకు వలయు వస్తుచయము
నిఖిలముయిట లభియించును
మూల్యము సిద్ధముచేయుట
ముందు నీదు కర్తవ్యము ;

కానయినను చేతలేక
కాసులెవ్వ డెవడుపొందె ?
గుప్పిగవ్వ కొనుటకైన
గుప్పిగవ్వ కావలయును !

పిడికిలి బిగియించినీవు
వేరుమాడలేవు ఎపుడు
నీ చేయి ఆడనిచో
ఏచేయి ఆడునిచట !

ఆశ్చర్యంబుగ జగతిని
ఆలోకన జేయ ఫలము.
శక్తి ఉన్న వేరుమాడు ;
వాలనిచో దయచేయుము.

పొట్లపల్లి రామారావు

సారస్య పటిమ

గుమ్మ పాలల్లోని గోరెచ్చదనము
తమ్మితూడుల గ్రమ్మ తరలు సూత్తల్లు.
అరటి పూపులలోని అందంపు సిగ్గు
పరువెత్తు పిన లేడి బరువంపుశైలి.
బీరపూవుంవోలె విచ్చుభావాలు
కోరకంబులదాగు క్రొందేనెరుచులు,
వెలుగు కంటికి వెంట విడిపోనిజంట
వలపింపజేయు శబ్దార్థ వైచిత్రి.
జంటబాసిన గువ్వ సాగించురొదలు
పంటబోయిన రైతు పలవించురీతి
అంబాయనెడి లేగ ఆవేదనంబు
సంబోధనలకొత్త సారస్యపటిమ.
తొలికోడి కూతగా తోచుజ్ఞానంబు
వెలవారు చుక్కగా తీరించునాశ
మష్టుల పేగులే తోరంబులొప్ప
కష్టజీవులకునై గంగావతరణ.
అందరకు అందింటు మానంద మెపుదు
సుందరోద్యాన హృత్సుమ శీకరములు.

పులిజాల హనుమంతరావు

మ ధు రో హ

నా శక్తిని విన్నారా!
నా బలమును గన్నారా!
నేనొక విషాదగీతిని
నేనొక విశుద్ధ హేతిని
నాదొక భయంకరాస్త్రం
నా కలమే బ్రహ్మాస్త్రం.

నా పాళీ కనురెప్పలు
పుర పుర పొక్కి పొక్కి
వొలికించిన సెలయేరుల
జలవాహిని
తరతరాల తరబడిగా
తలలను నిక్కించి లోన
చలనము రవంత లేక
సమాజ సౌందర్యానికి
సమాజ సౌభాగ్యానికి
దారులు నిర్మిస్తూంటే
దోవల కడ్డము నిలిచిన
కొండల ఛేదిస్తుందోయ్!
బండల కరిగిస్తుందోయ్!!

మండుటెండ వడ తాకున
ఎండి ఎండి జీవించుచు
పండుగయని,
వాడిన కోర్కెలు దొడగ
పీకిన యాసల దలచి
విల విల లాడుచు మూర్ఛ
పొలాల గుండెలు తడిపి
రాజనాలు పండిస్తుందోయ్!
భోజనాలు నిండిస్తుందోయ్!!

నా పాళీ వాతెరలో
రూపొందిన లేనగవులు
హవాయి చువ్వల్లాగా
వెన్నెల బాంబుల్లాగా
ఎగసి మెగసి పైకెగసి
వెలివెలుగుల జడివానలు
చిలికిస్తే
సమాజ సౌధాంగణమున
యుగయుగాల నాశ్రయించి
బిగిసి బిగిసి
బిరిసి బిరిసి
దిబ్బలుగా పాదుకొన్న
చీకటి దయ్యాలు కరిగి

ఏ వరదో ప్రవహిస్తావోయ్ !
లోకాన్ని పడతేస్తావోయ్ !!

మొలకేసిన నా పాట
గొనగొక్కులు
సమాజ ప్రయాణంలా
సమాజ ప్రాణం పోసి
ఆ మసుమసుల తొలగించి
ఆరగించి
పెరిగిన దీపం పొడిచి
మిణుపుల ముంచేశావోయ్ !
వెలుగపంట జేశావోయ్ !!

నా కంఠం
పూర్ణం
మసృణిని కుసుమ కళేబరం:
వెన్నెల చుప్పులు చిన్ని
పరాఘని హృదయాన్ని
వ్యపలపాయి చేసిందానాడు;
మమతని మంటల కొడిలో
గిరి వన్నెను పొటలించి
మల మల మాడ్చిందోయ్ !
కల కల మెచ్చిందోయ్ !!

నా కలం
నేడు
బలరాముని హలం;
తెలుగువారి పొలాలనడుమ
పిల్లకాల్వల తీర్చిదిద్ది
పసిడి బోదెలను బోసి
బంగారం పండిస్తుందోయ్ !
సాహస
శృంగారం సృష్టిస్తుందోయ్ !!

నే నెవరో
నన్నెరుగరు;
కవిని — కాను
గాయకుడను
పిచ్చి సంహారేమో-
అదిగో దిదిగాడు; నేను
మునిగిపోతాను !
మునిగిపోతాను !!

లోకాలను దాటిపోయి
ఆకాశపుటంచులలో
విహరిస్తా నొకసారి;
పేదపడిన జాలిగుండె

పొవలోనే నా పాటలు:
కాంప్ర గట్లను త్రెంచి
ఏంట్లో తిరుగుతాను
మాంట్లో మసలుతాను.

నే నొక
సుఖపోతాను
మఘపోతాను.

ఆ క్షే ప ణ

వెదకి ప్రాణాంక్తై ఎసుగెత్తె, నీ జాడ
నెఱుగ నీ వెడుంటివో కదే ప్రియసఖీ!
కులుకు బంగరు కళల
పొలికించు తొలిప్రొద్దు
పడుచు మొగమునుజూచి
బ్రమసి పోయితి నీవు
నునుపు చెక్కిలి కొనల
దొనకు లేత గులాబి
నవకంపు క్రొంబూత
నాట్యమేమొ నటించు! ||వెదకి||

ఈ వసంతపు సంజ
నీవతో మెరుగారు
కావిమబ్బుపై రంగు
కదలి యాడిన యంచు
కలికి నీ పెదవితో
మొలకెత్తు చిరునవ్వు
లేతపు కెంపులుపంచు
వలపోసి వెలసితిని ! ||మెరిసే||

చిన్నరు వాకిగాని రెప్ప
వేచె రాగాల
పూవుదోటి కమ్మని
తేనె పుక్కిలింతలలోన
నీ మోవి తేనె వారలు
నింపి పాయునవి
పంచి పెదవాని నే
వలసిపోయితి వెలి ! ||మెరిసే||

కొండ కోనల నిదుర
కూర్కుచుండగ వేళ
రాదనేమి పంపేటి
కోటిపు పాటయి వెలిసి

దవిలినంతనె లేచి

తడవికొందును నీదు

చెలువంపు ఓచేయుచు

పలికె నేమోయంచు. ||వెదకి||

ఈరేయి చలువ వె

న్నెలలో గుబాళించు

పూవు కన్నెల వలపు

తావులను కొల్లగొని

మెల్ల మెల్లగ దాటు

పిల్లగాడుపు మేన

సోకినంతనె నీవు

సోలి వ్రాలితివనుచు

చీకాకులో దిగ్భ్రమను

జెంది వెదకుదును. ||వెదకి||

పసరుబట్టిన మొలక

ప్రాయంపు చేలలో ,

వెస వెసకు నీ మేని
కొసరు టందాలకై
నిలువెల్ల కనులతో
నే వెదకి వేసరితి. ||వెదకి||

ఏ తెలుగు కన్నె కోయిల
కలుపు పాటనో ?

ఏ తెలుగు గొల్లపిల్లన
గ్రోవి యూపునసో ?

ఏ యడవి కోననో
ఏ మొయిలు నీడనో ?

ఏ పేద కన్నీటి
యేటి దరిదాపుననో ?

ఏ జాలిగుండె పరుగున డాగినావో
నీ వేడనుంటివో ? ||వెదకి||

ధవళా శ్రీనివాసరావు

ప్రబోధము

సీ. ఆంధ్ర సామ్రాజ్య సింహాసనాలంబిత
విస్మయావహ మహా విక్రమంబు
సర్వజ్ఞ సింగమ క్ష్మాపాల సాహిత్య
పాండిత్య చిరయశః పాటవంబు
వివిధ దేశఖ్యాతి విలసిత "ఎల్లోరా
జంతాగుహా" శిల్ప సౌష్ఠవంబు
ఢిల్లీ సరత్రాణ ఖల్జాయి తాకిన
మంత్రీంద్ర ధీశక్తి మండనంబు

గీ. మంచి నడపినుగుంబోరె తిరుగు విన్న
వెలికి గొనివచ్చి వెలిగించు విజయదినము
వచ్చి యున్నది పూజింప వలయు లెమ్ము
మేలుకొమ్మోయి! ఆంధ్రుడా మేలుకొమ్ము.

సీ. పలికించినారు శత్రులు తల్లడంబంద
రత్తులపై వీర గాథలెల్ల
చిలికించినారు చంచల చిత్తులకు ప్రీతి
ముపనిషద్వాక్యపీయూషవృష్టి
వినిపించినారు దర్పిత పండితాళికి
వీరాంగ విజయ భేరీరవంబు

గజపతివారలు దాటి కలదు గుండియలకు
మందార మంజరీ మార్దవంబు

గీ. నింగి కెత్తించినారు నిచ్ఛిద్ర శౌర్య
సాహసౌదార్య వినయ రసాధ్వజంబు;
పూర్వ జాతీయ గౌరవాభ్యుదయమైన
దారిని నడుపు నిగింపవా తెలుగువాడ.

సీ. గ్రీకుల దాడికి చీకిన నీరితో
సకల విజ్ఞానంబు నమసిపోయె
పరమతా సహనంబు వాపిన బుద్ధిలో
వేద వేదాంతాల విలయమయ్యె
తురకలు గూర్చిన దుర్గాలతోపాటు
మతవిద్య శాస్త్రముల్ మంటగలసె
ఆంగ్లేయులార్పిన ఐకమత్యంబుతో
రాజ్యాంగ తంత్రంబు భ్రష్టమయ్యె

గీ. కొంప గాలినపిదప మొత్తుకొనుచునుండ
దొంగ బొరబడి దోచిన భంగినున్న
మన పరిస్థితి సరిజేసి కొనుటకైన
చేయిగల్పుడు ఆంధ్ర దేశీయులార.

గడియారం రామకృష్ణశర్మ

ఋతుత్రయము

మానవ జీవితమ్ము మధు
        మాస వసంత మనోజ్ఞ శోభతో
పానలతో. మహాశిశి
        వాయువుతోడ ఋతుత్రయంబు పెన్
వానల బారినట్లు కల
        గా పులకమ్మయిపోయె పేదకున్
వానలు గొల్లగాను, చలి
        వాడలు సొచ్చు, వసంతముల్ తృటిన్

మానవులలోన ధనికుడు మాన్యుడగును
ఆకలికి రోయువాడు పుల్లాకుసుమ్ము!
అందు ప్రథముని జీవితమంత మధువె:
మొండివాన రెండవవాని గుండెలందు.

చైత్ర వైశాఖమాస వాసంతశోభ
ధనిక లోకంపు విశ్రాంత ధామమయ్యె;
శ్రవణాషాఢ నిబిడ వర్షానిపాత
మన్ను పేదకు మృత్యు ధామమ్మయయ్యె.

పర్వా జానకీదేవి

స ఖ్యం

నీ లాస్యము పాయసమైతే !
నా ఆస్యము ప్రేయసమైతే !
నీ చూపు ద్విరేఫంబనగా,
నా దాపులు సఫలంబనగా,
ప్రేమ లతాంతమున వసింతాం !
దామ హృదంతమున రసింతాం !!

నీ మంజుల మంజీరందే
నా రంజిత కంజాతంబే,
నీ యానము నిట్టూరిస్తే
నా గానము లొట్టలువేస్తే
భావసుమాధ్వమున వసింతాం !
రావ మధూక్తమున రసింతాం !!

నీ శోభా ప్రాభాతంలో
నా స్వాభావా భూతంలో
నీ హృదయము మధురంబైతే,
నా పథకము విధురంబైతే,
ఆ శాసిత వసతి వసింతాం !
భాసాకృత విస్మృతి రసింతాం !!

నీ సుందర నిరాదృతందే
నా మందరకరా వృతందే,
నీ మనసొక నిచ్చెన వేయన్,
నా గుణమొక పచ్చన రాయన్,
భాగస్ఫురదంగముల వసింతాం!
రాగ తిరంగముల రసింతాం!!

నీ ప్రణయము నిస్తులమేమో!
నా అనునయ మతులందేమో!
నీ భావపు ప్రాభవమిల్లై,
నా భావికి లాభములల్లై,
సూనాంగణల లినివసింతాం!
ప్రాణంబుల కలిపి రసింతాం!!

నీ హసనము ప్రసవంబగులే!
నా రసనము అసదృశమౌలే!
నీ ఆడినగాత్రము పొగులన్
నా పాడిన గీతము రగులన్,
ఖ్యాతోపక్రమత వసింతాం!
జ్యోతిశ్చక్రమున రసింతాం!!

నీవే యొక మృదువాక్యమువై!
నేనే యొక మధుకావ్యమునై!

నీ విరహము నిర్వ్యాజముగా
నా దరహస మూర్వీజముగా,
శాస్త్రలలో రాపులసౌదాం !
రాపులలో పూపుల సౌదాం !!

నీ శిల్ప మహాన్యాసము నేపై,
నా అల్పవి పర్యాసము నీపై.
సీ భంగిమమే రంగులు గాగా,
నా యింగితమే పొంగులుబోగా,
చిత్రాకాశము చేరుపబోదాం !
యాత్రావేళల ...పముమాదాం !!

నీ హోపంబున నేపై తే !
నా భాషంబున నీవై తే !
నీవే కోకిల ముగ్ధవుగా,
నేనే హంస మయూరునిగా,
ఆ వసంతమున నాలాపిద్దాం !
ఆ వర్షంబున నాటల నాడ్దాం !!

నేనే నీవై, నీవే నేనై !
నీవని నేనని లేకుండా,
నిఖిల జగత్తున నిభృతులమై,
సఖుల వియత్తల కథకులమై,
దుఃఖలోకమును ఆశ్వాసిద్దాం !
సఖ్యజీవులుగ నిశ్వాసిద్దాం !!

ఫాల్గుణ బహుళ అమావాస్య

" ఎందు కెందో యీ విశ్వము మండిపోవు
చున్నదో గాథ సొప్పి కాపన్నురార ! "
అనుచు కేకలు వినబడ నదరి లేచి
చూచినాను—

మోదుగు కొమ్మ జుట్టునింత
మండుచున్న మాలిని గట్టి మాయమైరి
ఎవ్వరో !

తేటి పిండులు ఎగసినట్లు
పొగలు గ్రమ్మెను !

నేలపై, పొట్టనంటి
పట్టుకున్న పుక్కటశిశు మాత వరెను
ఎవరుగని పల్కరించని వృద్ధ దేహ
ములు, దరిద్రభారమ్మును మోసికొనుచు
పోవుచున్నది పంటలో, పొగలలోకి
ఎందుకో ! ఎవ్వరో ! !

గుండెలు జల్లరించి కనుగోనలు మూసుకపోయె నాకు ! బ్ర
హ్మాండము పిక్కటిల్లినటులాయెను భావము వాక్కుకందకన్ !
దండిగ కొంతసేపటికి దాపున జూడక జూచినాను ఏ
కొండలలోనిదో ! పిచ్చి కోకిల రాగపురేఖ విన్పడెన్ ! !

ఆకలిదాధతో నపయుహార్ధ వృశోద్గళ భావ భారమే
దో కల నాదజీవిత మధూదయ దర్శనమయ్యె! తంబురా
తాకుచు జీర్ణసాగర కథాకళి నృత్యవు పొంగు. క్రుంగి పలకా
వ్యాకుల గీరిదాడె మరి వగ్గగు భిక్షకి నన్ను జూచుచున్!

"పండిన యాకు రే పగదిపడ్డవి చూచితిరేకదా! ఇకన్
మొండిగనున్న యా మదురు మొప్పులమాయుడు క్రొంజిపుళ్లనే
పంచుగజేయుడో ప్రజలు! భాగ్యవిహీనులు లేరు, పూలతో
దంచలు పండరాచు వసుధన్ సుభగా మధుభార దేల్చెడున్!"

అనుచునె వచ్చి దగ్గరిటి అర్థముకానిది పాట లెచ్చియో
వినుచుచునుంచె! నా మొగను పేడిమి గాడ్పులు వీచి దేహమె
ల్లను చిరుచెమ్మటల్ విసిరె! లజ్జ, భయంబును బుర్కరించె! సం
తసె కనుచుండగా, నొక లతాంగిగ గన్పదె మాఘ వీణతో!

ఆ సౌందర్య మహాః ప్రవాహమున నేమైనానొ! నా గుండెలో
దూసెన్ బోలును క్రొమ్మొడుటాకు, లిక వాదుల్ పేతు లో కోకిలా
శ్రీ సమ్మోహగళుల్! వియచ్చర ప్రవహ హంసీ పాప నాదామృత
ధ్యానన్ ఆశలు ప్రాకులాడి, భ్రమరీ ధమ్మిల్లమున్ గాంచితిన్!

శాంబా ప్రియసఖ్యా నీ రహస్య ముగ్ధాకృతి
లంపి. ఒదిగిచూచి పలుకరించె!
వీణమీద కరము విప్పారనేలేదు
పెదవి కదుపలేదు పృథివి మ్రోగె!!

" రమ్ము రమ్మోయి సఖుడా విరాగమేల !
విశ్వమంత వసంతము వినవొ—కనవొ ! !
ఋతు మహో షట్కచక్ర పరిభ్రమణము
తీరుగానె కాలము రూపు మారునోయి !

నీ గళాన రసము నింపెంతు నీవేళ !
నీ కరాన చిగురు నిలుపుదాన !
హిమ శిశిరపవార్చు తెగసిన విశ్వాన
భావ పుష్పవృష్టి పరపుమోయి ! "

అనుచు నెదురువచ్చి అలింగనంబున
ఎత్తినేమొ నా తలెత్తి చూడ
నిజమొ ! అనృతమేనా ! నే నమ్మలేనైతి
తెల్లవారుజాము తియ్యనికల ! !

వెల్లంకొండ చంద్రమౌళిశాస్త్రి

సెలయేరు

కనుమేర దూరాన
కనుపించు నాకోన

నల్లనౌ తల కొంత
నరసి పండినదేమొ !

నునుపుగాపడి నల్ల
నల్లనౌ తలమీద

తెల్ల మల్లురుమాలు
తీరేమొ కనుపించు !

మల్లుపాగాలోని
మలకలవి యొక కొన్ని

చెదరి గాలికి చాల
చెలరేగె ననిపించు !

కాదు, నల్లనిరాతి
కంబళంబున మీది

యేకిపోసిన రాశి
యేకమైనటులుండె !!

పైనున్న యారాశి
పాల సంభ్రమటంచు

నాగుబాములు కొన్ని
నడయాడునటులుండె

నెత్తిగాదది కొండ
నెత్తమ్మె యగు సుమ్మ

నరపుగాదది మంచు
తొరపు పరపగుగాని!

మల్లుపాగాగాదు,
మఱి చూదియునుగాదు

నడయాడు నిడుపాటి
నాగుబాములు కావు;

కొండ నెత్తముసుండి
రెండు మూడుగ జీలి

జల జల ప్రవహించు
సెలయేరు లగుగాని.

2

కొండపై వారెవరొ
వెండి గరగిన నీరు

కుండతో గుప్పుమని
కుమ్మరించిన భాతి,

స్వర్ధునీ వీచికల
జల్లులాడెడి కరుల్

తొండాలతో ముంచి
తూరుపెత్తినరీతి,

మంచుకొొలకుల తాన
మాడిలేచిన దివ్య

వారకామినియార్ద్ర
వసనాంచల మనంగ,

వేయికన్నుల తెప్ప
వేయకే సురరాజు

పదిలపరచెడి సుధా
భాండంబు చొరలెనన,

తళతళ త్తళతళ
త్తళతళత్కాంతితో

జలజలన్ జలజలన్
సెలయేరు ప్రవహించు,

3

ఉత్తుంగ శిఖరమ్ము
నుండి యటు పయనమై

ఆడాడ పల్లమ్ము
లందెగిరిపడి దూకి

మలకలై మెలివడుచు
మఱల విడివడి సుడులు
తిరుగుచును పొరలుచును
నురుగులయి పరుగిడుచు,

చండిగుండులుకొన్ని
పిండిగొట్టుచునంత
చెలరేగి గుంట్రాళ్ళ
చెండ్లాట లాడుచును,

పచ్చి పసుత్తైపు సేసఁ
బ్రాల జల్లులతోడ
తను తొంగిచూచు
నని పూజలను సలిపి,

సూర్యుడును చంద్రుడును
చుక్కలన్నియు గూడి
మోసులెత్తినక్రొత్త
మోహంపు మైకాన

పవలు రాత్రియు వెంట
పరుపులెత్తుచు నుంట
అందరను తనయందు
ఐక్యమొనరించుకొని

జలజలా జలజలా
జలజల ధ్వనులతో

తంపొలమ్ములలోకి
రాదూరె సెలయేరు.

4

సానువుల శిఖరాళి
తో నేకమొనరించి

ఆసు వోసినరీతి
పటు నిటుం దిరుగాడి,

పాదపప్రం గుండ,
పగిలి పారె ననంగ

మరకతపు పచ్చికల
మళ్ళలోపల దూరి,

నికటస్థలము రెల్ల
నిగనిగన్నిగలాడి

చూచువారల కనుల
దోచుకొనునటుచేసి,

పంటచేడియ ఆకు
పచ్చకోక పయంట

ముత్తెంపు జలతారు
మురువుపోతలుపోసి,

దోరపూవులు కొన్ని
దోసిళ్ళ గోసికొని

పరిమళము మైనిండ
పట్టించుకొని లేచి,

దారికడ్డుగనున్న
తరుల మూలము లొరసి

పక్వఫలముల పుడమి
పడ రాలగాగొట్టి

ఫలరసా స్వాదనకై
బలమెసక మెసకగా

పూల బొమ్మల నొడల్
భూషించుకొని మురిసి,

కలనాదముల నెదప
పులకితంబగు చుండ

వలువెనలు వెలుగ చిరు
నగవు చూపులు విసిరి

ఎందు చూచిననాని
యెదురెవ్వరును లేక

ఇచ్ఛా విహారమ్ము
నిటు కొంతతరి సలిపి,

చిటిపొటినడల హం
సిక వోరె నపుడేగి
చంద్రికాకాంతి, వా
సపసజ్జ పోలికను,

చెలిమితో ప్రకృతి, స
జ్జితము చేసిన మిసిమి
యిసుకపొన్పన విప్ప
శించె నా సెలయేరు.

మామ

మామామ వచ్చిండు
మాకేమొ తెచ్చిండు,
మంచిము త్యాలివే
పంచుకొం డన్నాడు,

బొండుమల్లెలు కొంగు
నిండ విర చల్లిండు
దండ లల్లిన నల్లు
కొండుమీరన్నాడు.

పచ్చిపాల చెచ్చింది
పాలనే పోసింది,

ఎత్తుకో గలరేని
ఎత్తుకొండన్నాడు.

అమృతభాండము తెచ్చి
అటుకుపై నుంచింది

అందుకో గలరేని
అడ్డ మెవరన్నాడు.

పలుగురా కొండెక్కి
పగలబడి నవ్వింది,

పట్టుకో గలరేని
పట్టుకొండన్నాడు.

దొరవోలె వస్తాడు
దొంగవలె పోతాడు,

కనుమూసి తెఱచులో
కనపడడు మామామ.

ఎంచిచూడగ చాల
మంచివా డాతండు,

చల్లదనముల పుట్టె
నిల్లగుసు మామామ.

దొడ్డగుణముల వాడు
దొరతనము గలవాడు,

నలువెల్ల దిగమింగి
తెలుపులే వెదజల్లు.

మామామ కడుపులో
మచ్చగను పిస్తుంది.

లోకోపకారమై
చీకట్లు మింగిందో.

మామలకు మామ, తా
మా చంద మామ.

మామ మామకు మఱది
మా చందమామ!

పల్లా దుర్గయ్య

అంజలి

ఉ. శ్రీ లలనామణిన్ గలిసి ప్రీతిగఁ గాపురముబ్బఁగాత మ
మ్మేలు తెలుంగు శారదకు; నెయ్యెడఁ గాంచిన దేశభాషలన్
మేలని కీర్తిన్ గనుచు మేదిని భాసిలు కన్నతల్లి మా
పాలిటి కల్పవల్లి సుతపాళి నివాళులఁజేసి చేయుతన్,

సీ. శాలివాహనరాజచంద్రులయేల్బడి
నిగ్గు దేరినపంటనేల యిద్ది;
చాళుక్యభూమీంద్రసపదసామజదాన
ధారలఁ దడిసినధరణి యిద్ది;
కాకతీయనృపాలఖడ్గధారల శత్రు
పంకముల్ విరిసినవసుధ యిద్ది;
విద్యానగరరాజవీరులశౌర్యోష్మ
రిపువనుల్ వాలిసిన పృథివియిద్ది;

గీ. సంస్కృతాంధ్రకవీంద్రులసరసకావ్య
వాహినులచేవ గొన్నట్టివసుధ యిద్ది;
సకలకకుబంతరాళవిశ్రాంత మైన
ఘనతెలంగాణమహిమ సామాన్య మౌనె?

-[illegible]

చ. పరిణతచిత్తముఁ గలిగి, పాపము లేనికృపారసంబునన్
బెరిఁగి, యమాయకత్వగుణపావను లై, పొరుగింటివారిమే
లరయుచు, నాత్మలో సుఖియుష్పయె పెన్నిధిగాఁ దలంచున
చ్చరితుల నీసుపుత్రుల విశాలవృశాయతిఁ బ్రోవు మమ్మరో!

ఉ. రాజన కైనఁగాని కవిరాజునకుఁ బుధరాజుకున్ పరి
వ్రాజకరాజుకున్ జననిపాదసపుష్పన పూర్వజన్మవి
భ్రాజదనేకపుణ్యపరిపాకముచే లభియించుఁ గాదె! త
త్పూజ లొనర్చి సర్వజనపూజ్యుఁడ వై విలసిల్లు మాంధ్రుఁడా!

చ. కవికులకోకిలాళి సహకారము లేక కడిందిఁ గుంది మా
ధవసహకారముల్ గని కృతార్థతఁ గావ్యకుహూరుతంబులన్
జెవిచవిఁ గూర్చుచుండ బుధశేఖరులార తెలుంగుశారదన్
దవిలి భజింపుఁ డయ్య! ప్రమదంబునఁ గావ్యసుమప్రజాంజలిన్.

శా. నిష్ఠాతృత్వము శబ్దతంత్రమున నిర్ణిద్రప్రభావాతిలో
చిష్ణుత్వంబును గావ్యమార్గమున నిస్సీమంబుగాఁ గన్నభ్రా
జిష్ణుల్ పండితసత్కవుల్ గల సభాక్షేత్రంబులన్ గూర్చి వ
ర్ధిష్ణుల్ సోదరులార! మీరు దృఢభక్తిన్ గొల్వుఁడీ! శారదన్.

క. ఒకజాతి కొక్కనాయక,
మొకహృదయం, బొక్కపూన్కి, యొకవిద్యయె నీ
యకలంకకృపాదృష్టిని
సకలాశాయశముఁ గూర్చి సాఁకుము తల్లీ!

మ. జయముల్ గూర్చుచుఁ దెల్గుతల్లికి; మహోత్సాహంబుతో సోదరుల్
క్రియ లెల్లన్ సమకూర్చుచున్; సుకవిరాట్కీర్తుల్ దిగంతంబులన్
"జయజై" యంచు నుతింపుచున్ నిలుపుఁడీ! సౌభ్రాత్రసంపత్స్ఫూర్తి
ప్రియ మొప్పారఁగ నాంధ్రభారతికి నర్పింపఁగా బ్రణామాంజలుల్.

క. రాజోత్తములకు, సత్కవి
రాజోత్తములకును, బుధరాజవరులకున్
భ్రాజితజననీభారతి
పూజకులకు నెల్ల నింపు పూజాకుసుమున్.

గీ. అరవిందరాకముగ నలరి మమ్ము
నాంధ్రసంస్కృతి జగమున నలముకొనుచు
మహితసంస్కృతులన్ వలమానికంబు
గాఁగ వెలిఁగెడు జ్జలు గనుము తల్లి !

కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి

సృష్టి

ఇది మహాంబుధి; ఇందుఁగోపల
ఉపయమయ్యె; ఊర్మికలకిఁా
మొదలెఱుంగము; తుదియెఱుంగము
యెన్ని యుల్లోలంబులో
ఇక పుంపుటెట్టె
పెట్టి కల్లోలంబులో ?

ఈ మహోర్మ్ముల నెవడు లెక్కిడు
ఈ మహాంబుధి నెవ్వడీదును
యే మహాత్మ్ముండెఱుగ గలడిం
దే తుఫానులు బుట్టునో
మిన్నొలయఁటొంగి
యేమిటిని పడగొట్టునో ?

ఏ సురాసుర తీయనంత మ
హా సముద్రము నాసపెంపున
యే సరణి మథియింతురో యిం
దేమి యమృతము బుట్టునో
ప్రళయంకరంబగు
నెట్టిగరళం బుట్టునో ?

ఇందు శుక్తిక లెన్నియున్నవొ
ఇందు శైలము లెన్నియున్నవొ
ఎంచ బుద్ధతు లిది గ్రహింపగ
ఎంత యత్నము జేసిరో
ఫలమొందకుండా
ఎన్ని గోపుర మ్ముల వ్రాసిరో?

ఎన్ని జంతువు లిందు బుట్టెనో
యెన్ని చేపలు లిందుగిట్టెనో
యెన్ని తడవలు; ఎన్ని పడవలు
ఈ మహాంబుధి మునిగెనో
ఇంక ముందుముందూ
ఎన్ని మున్గగ నున్నవో?

గార్లపాటి రాఘవరెడ్డి

సంక్రాంతి

చిరుతల కనువుగ చిందులు త్రొక్కుచు
పాటలు పాడుచు పరుగులు పెడుతూ
వాసరివచ్చి భెంగున వ్రాలాడూ
వేసము చూడా వేగము రారండి !

ఘపునేత్రి విగతానల జ్వాలలు లా
ప్రహారాహ ముఖగత జిహ్వాయిలా
ఘగఘగ మండే భోగిమంటలివి
శుభముల గూర్చగ గొలుతము రారండి!

ప్రతిఘలు పన్నిన దొడ్డవ్యూహంలా
పండుగ కన్నియ వప్పర్ల తళులా
వన్నెల పంపుల రంగవల్లులివి
కన్నుల పండువు నందగ రారండి !

వ్యూహములోపలి వీర శ్రేణులిలా
కృతులలోపలి అక్షరపంక్తులిలా
బారులుదీర్చిన గొబ్బి వేపర్లవి
భక్తితో కొలుతము బిరబిర రారండి!

పంటలొంటొంటి పల్కరించు కో
వెంటనంటి నడయాడునట్లుగా
పరువముగూర్చే 'పాలవెల్లి' యిది
మురిపెముదీరా చూతము రారండి !

చిరునవ్వు పాలబుగ్గలన్ దొరలాడ
సురుసిగ్గు కనుదోయి దోబూచులాడ
కన్నెపడతులా వెన్నజీవితాల్
పున్నెము పండయా దీవింతుము రారండి.

శారద

ఆంధ్ర శారదనీకు అక్షరాంజలులూ
అందుకో ఆదుకో రావమ్మ మాయమ్మ!

తరతరాల్ మాయింట తాండవించిన పంట
వలపు తరగనివెల్లి తళుకు బెళుకుల తల్లి!
తెలుగు నేలంపైన తేనె మాగాణి నీ
తీయగా తేటగా తీర్చి దిద్దిన తల్లి!
పదకవితా సుదతికి మధురగాన ఫణితులా
మురిపముతో ముద్దుగా చదువ నేర్పిన తల్లి!
ప్రబంధ సుందరీ పసబంధుర భంగిమలా
ప్రభలతో ప్రబలగా ప్రబోధించిన తల్లి!
నవకవితా యువతీ భావాభినయ గతుల
శిల్పములా లీలలన్ హావణించిన తల్లి!
ప్రణయ రాగములోన ప్రణవ నాదమునింప
ప్రవిమలమోగ నియతి ప్రసాదించెడి తల్లి! ॥ఆంధ్ర॥

పిల్లలమఱ్ఱి హనుమంతరావు

అడుగుజాడలు

కాంచి కాంచిన కనులు
కనుమేర దాటంగ
కనుపాపలను తెప్ప
కదిలించి వేసింది.
కలయిగానివిగాధలూ
చెలియరో
కాలప్పుర్లో గర్పనే.

లోకాల హింసల్లో
లొంగి లొంగిపోయి
ఆలోకనముకైన
ఆరాటపడ తుదికి
అదియు కరువైపోయెనే
సఖియరో
ఆర్తి నేరికి చెల్పనే?

సిగలో పూచెడి తేనే
సిరులొల్కు చూపుల్ల
నాకంట బడకున్న
నిలుపవే కా లొకట
అడుగుజాడలె మిగిలెనే
నారాణి!
అడవిబ్రతుకై పోయెనే,

అడ్లూరి అయోధ్యరామయ్య

పువ్వా!

వాసంతవీధుల్లొ వయ్యార మొలికించి
పైరగాలుల్లోన పారవశ్యముజేసి
వడగాడ్పులకు నీవు వాడిపొయ్యావా ?
పువ్వా ! వాడిపొయ్యావా ?

సూర్యుచే దండెత్తి చుట్టివేసేవేళ
ఆకాశమందుండి అగ్ని గురియుచునుండ
మండుటెండల కీవు మాడిపొయ్యావా ?
పువ్వా ! మాడిపొయ్యావా ?

కాళరాత్రుల్లోన కాటుప్రబ్బులక్రింద
ఉఱుము మెరుపులమధ్య ఉక్కిరిబిక్కిరై
ప్రళయవర్షానికే రాలిపొయ్యావా ?
పువ్వా ! రాలిపొయ్యావా ?

ప్రీతిమాలికవయ్యి నాతిచేతులగుండ
నాథుమెడలో వెలసి నాట్యాలు తెగజేసి
నవ్యజంటలమధ్య నలిగిపొయ్యావా
పువ్వా ! నలిగిపొయ్యావా ?

బలివెట్టగా నిన్ను బలవంతముగ కోసి
స్వార్థమానవులంత స్వామిపూజలు సేయ
దేహమే యర్పించి ధన్యవయ్యావా
పువ్వా ! ధన్యవయ్యావా ?

శవముమెడలో నీవు శిశువుచేతిలో నీవు
వధువుతలలో నీవు వరునిహృదిపై నీవు
పరుల కష్టసుఖాలు పంచుకొన్నావా ?
పువ్వా ! పంచుకొన్నావా ?

చందమామ

ఎన్నాళ్లకొచ్చావు ఓ చందమామా
ఎక్కడా దాగావు నా చిన్నిమామా !

చీకట్లు నినుజూచి సిగ్గుజెందాయి
చక్ర వాకాలన్ని చెలరేగినాయి.

నల్ల కలువలపూలు కళ్హార వికసించె
మల్లె 'రాతిరి రాణి' పరిమళం ప్రసరించె

అద్దంలో మా చిట్టి ఆడుకొను నీతో
ముద్దుగా పల్కును ముచ్చట్లు నీతో

నీ ఇల్లు వాకిలీ ఎక్కడున్నాదీ
నీ తల్లిదండ్రెవరు చెప్పవే మామా ?

పిల్ల తల్లులు నిన్ను పిల్చినా ఎప్పుడూ
పారిపోతుంటావు నా దొంగమామా !!

మూటుపురి వెంకటేశ్వరరావు

గౌరి

పున్నెములందు సద్రచనబొందిన యీ పరమ వ్రతంబులో
బన్నిన కంకణమ్ము కర పంకజమందలరార భక్తి సం
పన్నత నారితేరిన యుమాసమలన్ పదమంటి మ్రొక్కిన
య్యన్నులమిన్న లాడెడు ప్రియంబులు చెల్లియ నిన్నునోముతన్.

ఎవ్వరు నేర్పిరే చెలియ యీ గతి వాయనమిచ్చి పల్కనీ
నవ్విన నవ్వులో తెనుగు నాటి మనోహరకీర్తి వల్లికల్
పువ్వులు పూచెనమ్మ నరపుంగవుడౌ పతి నెమ్మనంబులో
గ్రువ్విన భావముల్ వెలికి గూర్చినవే నునుసిగ్గు దొంతరల్;

కౌసల మరల్చివేసినది క్రొమ్ముడి నూతన ధూప సౌరభ
ప్రసర సువాసితమ్మనయి వ్రాలెను వెన్నుననంటి దీర్ఘమై
ప్రసవచయమ్మునందు పరిభాగమునందెటు నిల్చితమ్మ! యీ
పస విదులించుకొన్న పతిభాగ్యము నేమని ప్రస్తుతించెదన్.

ఆచారమ్ము లలంకృతమ్ములు; స్తుతివ్యాపారముల్ నేటివా
ప్రాచీనంబులు నిండికొన్నవి సమారబ్ధ వ్రతంబందు నో
హో చైతన్య కళాస్వరూపిణి! త్రిలింగోర్వీ సుమారామముల్
బూచెన్గా మధురాననేందు మధు సంపూర్ణ ప్రవాహంబునన్.

సోమరాజు ఇందుమతీదేవి

హితోక్తి

పువ్వులపైని నిప్పులను బోయుటకేనియు. మల్లెతీవకుఙా
గ్రొవ్విన కాఱుదున్న జతగూర్చుటకేనియు గున్నమావులన్
మవ్వము దూలిపో సెగల మాడ్చుటకేనియు సాహసించి యీ
పువ్వులతోటనే నఱుకఁబూనిరి కొందఱు మూఢ మానవుల్.

ఒక సీతమ్మను దాకు పాపము జటాయు క్రోధమై, వానర
ప్రకరంబై హనుమన్నిదాఘ దహనజ్వాలాళియై, రాము సా
యకమై కూల్చె సమూలఘాతముగ దేవారాతిఁ బౌలస్త్యునే
డొకటీ రెండునుగావు స్త్రీలకగు నాయుర్మానభంగ క్రియల్.

పాలబుగ్గల శిశువ్రాతంబు మంటల
బడి 'చుంయి' మనికాలు నెదరుపాటు.
కాళ్ళపారాణి బుగ్గల కాటుకయు మాయ
నవదంపతులు కత్తి నఱుకబడుట,
పూచిన తీవియబోలు ముత్తయిదువఙా
సిగబట్టి యీడ్చు దుండగులదాడి,
కాటికి కాల్సాచి కదలని ముదివగ్గు
మంట మూటగనైన మడిసిచనుట,

యనెడి ఘోరాతిఘోర కృత్యంబులెల్ల
ప్రజల స్వాతంత్ర్యలాభ సంపదనెపాన
న్యాయమొల్లని మతమహోన్మాదచిత్త
లేకఘాటిగ సలిపినవేగదయ్య !

నవఖాళీ రుధిరస్రవంతులకుఁ జింతన్ క్రుగ్గి, పంజాబు ఘో
ర విపత్తుఁ భరియింపలేక, వివిధప్రాంతోగ్ర సంఘర్షణల్
చెవులఁ జీముఁగట్ట, దుండగులకాశ్మీరోగ్రధాటిఁ పరా
భవశంకఁ బడు భారతావనిఁ దలంపన్ గుండె నీరయ్యెడిన్.

ఎన్నోఘోరము లెన్నోకష్టములతో నీనాడు స్వాతంత్ర్య సం
పన్నంబైనది భారతంబు; మరలన్ బ్రత్యగ్ర సిద్ధాంతముల్,
సన్నాహంబులు, భావభేదములు, స్వేచ్ఛావృత్తు, లుద్రేకముల్
పన్నాగంబులురేపి శాంతిసుఖముల్ భంజింపకోయీ! సఖా!

నాగలితోడిదే జగమనం గృషిసల్పెడు రైతుబిడ్డలున్
భోగములెట్టివో ! మధురభోజనమెట్టిదొ ! కానకున్న యా
త్యాగులు కార్మికుల్ చెడుగుదారులబట్టి నశించిపోవ నే
వో! గునిపూడిజంగముల యూహలుపన్నకుమోయి! మిత్రమా!

కేశవపంతుల నరసింహశాస్త్రి

తెనుగు తల్లి

సీ. పరిపూర్ణ పావనాంభ స్తరంగోద్వేగ
గౌతమీ గంభీర గమనమునకు;
ఆలంపురీ నందనారామ విభ్రాజి
మల్గోబఫలరాజ మధురరుచికి;
ఆంధ్రీ కుమారీ సమాయుక్త పరిపూత
తుంగా పయస్సు పూఘుర్య మునకు :
ఖండశర్కర, జాతి, ఖర్జూర, గోక్షీర,
ద్రాక్షాదియుత రామరస మునకును;

అమృత నిష్యందివల్ల కీహ్లాదమునకు;
రాగిణీ దివ్యసమ్మోహ రాగమునకు ;
తేనెతేటల నవకంపు సోనలకును ;
సాటియగును మాతెనుగు భాషామతల్లి.

మిత్రుడా!

కొండవీటిని కోటలమరిచి
దండివీరులు తాండవింపగ
చండవీర్యము నిండియుంచిన
తెనుగుభూమిది మిత్రుడా!

శాయనార్యుని సాకిపెంచిన
ధీయుతుండగు తిమ్మరుసుపును
బాయకుండగ ప్రబలజేసిన
తెనుగుభూమిది క్షేత్రుడా!

నవరసమ్ముల నాదమొప్పగ
చెవులుసోకగ కవనమల్లిన
కవులుముగ్గురు కల్గియుండిన
తెనుగుభూమిది మిత్రుడా !

వేమనార్యు వివేకమహిమను
సోమనాథుని సూక్తియుక్తిని
రామలింగని రమ్యచరితను
గన్నభూమిది మిత్రుడా !

దత్తమండలి ధైర్యపటిమయు
నుత్తరాంధ్రుల యుచితచర్యలు
నుత్తమంబుగ నొప్పియుండెడు
తెనుగుభూమిది మిత్రుడా !

ఆయుధంబుల ఛాయబెరిగిన
కాయబలమున గడలుగెలిచిన
వేయివిధముల పేరుబొందిన
యాంధ్రయోధుల బొగడుమా !

తేటమాటల తేనెలొలుకుచు
పాటవంబున బరుషమొప్పచు
సాటిబాసల నీటుమీరెడు
నాంధ్రభాషను బొగడుమా.

సురవరము ప్రతాపరెడ్డి

తెనుగుతోట

తెలుగు తోటలలోన - తెలుగు వన్నెలు లేవు
శోభనిచ్చే దెన్నడో ?
తోటంత
సొగసు గులికే దెన్నడో ?

అల్లు పందిరిలోన - ఆటలాడెడు తీవె
పడగ లెత్తే దెన్నడో ?
తోటంత
పైకి ప్రాకే దెన్నడో ?

అందాలు జిలుకుచు - ఆకుమరుగున జేరి
మొగ్గ తొడిగే దెన్నడో ?
తోటంత
సిగ్గు జిలుకే దెన్నడో ?

పసరు తీవెలలోన - పసిడి పిందెలుపడీ
పండ్లు పండే దెన్నడో ?
తోటంత
పరువు కొచ్చే దెన్నడో ?

గాలి తాకుడులకు - కదలి ఉయ్యలలూగి
జోల బాడే దెన్నడో ?
తోటంత
సొంపు లొలికే దెన్నడో ?

పూవుపూవున తిరిగి - పూల మధువును త్రావి
తేనెపట్టే దెన్నడో
తేటుల్లు
తేనె గూర్చే దెన్నడో?

చేమంతి కొమ్మతో - చేత యిగురాకు దివి
కంఠ మెత్తే దెన్నడో?
కోయిలల్
గాన మొసగే దెన్నడో?

వసంత మెక్కైయు - వర్షఋతువును బిల్వ
కొత్త గట్టే దెన్నడో?
తూనికల్
గూడి ఎగిరే దెన్నడో?

కొండవాలు అడుసుకంటు - తోటకాపరివాడు
పాదు త్రవ్వే దెన్నడో?
ఎడుపుల్లు
పొంజల్లే దెన్నడో?

చలువ తోపంలోన - తెలుగు పిల్లలు తేట
రేజ మెచ్చే దెన్నడో?
తోటంత
చిగురాకే దెన్నడో?

సిరిప్రగడ రాధాకృష్ణరావు

ఆంధ్రభారతి

సీ. నన్నపార్యుండు వాగ్విభుమంత్రము పఠించి
నిన్ను ప్రతిష్ఠించె నియమవేళ
ఉపాసనంబొట నష్టైశ్వర్యములిచ్చి
తిక్కన కవివంతు దీర్చుకొనియె
పసిడాభిషేకభాగ్యముఁ బొందగల్గితి
కవిసార్వభౌము సాంగత్యగరిమ
నగవు నలంక్రియల దిగ్దంతి యూథముదన్ని
అవధానులెల్ల ఘాపాదులౌనఁగ

గీ. నవ్యసాహిత్యకవి లక్ష్మనంపదన్న
కోకిలలు మంత్రపుష్పముల్ గురియుచుండ
సాటి రాష్ట్రాలు మంగళాశంసఁజల్ల
నందు భాషావధూటి యందఱి ఘటించు:

మధురవేదల పుష్ప ప్రసూనకలిత
శ్రుతులు వెలయించు వీణావిపట్టిహస్త
సుమములను దంచిపెట్టు మంజుల లతాంగి
ఆంధ్రభారతి! నమము నిన్నాశ్రయించు.

పుప్పుటూరు రాఘవాచార్యులు

ఎందులకో

నందన వీధికలందు
చందన వాయువులందు
నందించును; నవసౌరభ
మందించును; ఎవ్వరికో?
ఎవ్వరికో? ఎందులకో?
ఎందులకో నా హృదయం?

వెన్నెల క్రొన్నెల యగుచు
చిన్నని కిన్నెర యగుచు
చిలికించును సుధానిధిని;
పలికించును నభో ఘనిని;
ఎవ్వరికై? ఎందులకై?
ఎందులకో నా హృదయం?

భ్రమరీ వ్యాఘాత సుమిత
రమణీయ నికుంజ గోధ
గమనించుచు గమనించుచు
గమకించును విషాద గీతి;
ప్రవహించును బాష్పరీతి;
ఏ యెడకో? ఏ కడకో?
ఎందులకో నా హృదయం?

పరిహాష

ఏ తరుణీ దరహాసం
ఈ సుమనస్సు వికాసం
ఒలికిన వలపులతోనే
మనిషిగల ఆ యూల నేల
రుస రుస లాడించు ?

మధుర పథము

కన్నులరమోడ్చి కమ్మని కంఠమెత్తి
సుందరోహాకరం వికాసంధ గగన
మానసములలోన మోహన గానములను
ఆలపించుచుంటిమమ్మ. నాయందు నీవొ
ఏనొ నీయందు లీనమై ఏకరీతి:

ఏమి తపమాచరించితినో మనోహ
రాంగి ! భవదీయ కలపరిష్వంగమునకు
మారిపోవుదున్నను నేనె మరచి నీదు
లలిత పరివాహి నీ సుఖమల తరంగ
ములలోని తుషారమంజరులలోన
వెలివోవుచు తన్మయ స్థితములకు,

స్వారదంతట నీ కపోలాలపైన
ముద్దులొలికెడి చిరునవ్వు మొగ్గనగుచు
దాండవింతును నీ యురస్థలమునందు
వావి వెదజల్లు విరజాజి దండనగుచు:

నూత్నసంపుల్ల మన్మనోంబుజదళా_న్త
రిములనానందమధురి మరందమీవు
మాధురీభావ సురభి సంపదవు నీవు;
స్వాంత మేనీవు జీవిత స్వాదుసరసి
కలసుధాపూర మీవు నా.గానమీవు.

నీదు కడగంటిచూపు వెన్నెలలతోడ
ఈయమేయప్రసన్న విహాయసంపు
సరళ వీధులలో మనశ్చంద్రు డిటులె
పెరిగిపోనిమ్ము చిన్ముద్ర కరణినింక
రథమునడిపించు ఆశీర రథములందు.

స్వప్న సుందరి

కాటుకనీలిరేకల నిగారపుకాన్గిలను చూపుతోడ స
య్యాటలనాడు లేనగవుటందపుమోకల నేలనాహృదిన్
మీటెదు చిన్నికిన్నెరను మీటినరీతి మనోహరీ? ఎదో
దాటిననాటి స్వాప్నిక కథాగతులన్ బలికింపబోకుమా!

కన్నులుమూసిలోనగనగా కనుపించు స్మితించు నీదు దీ
వ్యన్నవమూర్తి నాహృదయ పద్మమునన్ వరపద్మయై, రసా
భ్యున్నత భావడోలికల నూగుచునూగుచు దేలిపోవ, నా
కన్నులు విచ్చిహెచ్చు తమకంబున అశ్రులురాలుజాలుగా.

సీ॥ భార్గవ ~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~ ★

మారిపుమేరదోచియును తోచనిఆయుచలాగ్రమందు, మం
దారపుతోటవాకిట సదా ప్రవహించు ఝరీమృదూగ్మి మా
లారివమేళితస్వర కరస్థవినోద విపంచిపై, లయ
స్ఫారమనోజ్ఞగీతికలు పాడెదవే ఎదవేగిపోవగన్.

ఆడెదవొక్కసారి నభిముందున జక్కదనాలచుక్కవై
పాడెదవేదియో హృదయభారముడిగ్గ అమర్త్యకన్యలన్
గూడిచరింతునందనము కోనలబూవుల సోనలందు దూ
గాడుచు నింపుకొందువు మనంబున మోవ నిలింపసంపదన్

తొలిరేవెన్నెల పాలకోనెరున ము
ద్దులొమీర నీ వేనునున్
జలకంబాడిననాటిమై పులక లిం
కన్దోచు క్రొంగ్రొత్తలై.
తొలగంబోవదు ఆరమూప్రతిమ క
న్దోయిన్ దిగన్జారు కా
ల్వలలోనన్ బ్రతిబింబితంబు నగుచున్
లాలించెడిన్ డెందమున్.

కలయైపోయిననాటి జీవితసుధా
కాంక్ష ప్రపంచంబు నిం
దలి యందాల గులాబిపూబొదలు, మం
దానంద వాయూర్మికల్,

వశీభూష ~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

పల్లవుంగావి పసంపు సంజలును. లీ
లా వేణు సంరావముల్
తలపోయఁగా ఒకచిత్ర చిత్రితములై
తాకెన్ మనోదృష్టికిన్.

వినవచ్చుఁగా మృదురీతి నిష్ఠరవనీ
విద్యాధరీ కిన్నరా
క్వణనంబుల్. కనవచ్చు త్రుళ్ళిపడు గం
గాలింగమూర్మి ప్రభే
లన హేలానవడోలలఁగా గదలు చం
ద్రదస్మేర మందారముల్
కనులఁగా మూసిగతాను ఘాతుల సమీ
క్షల్ సేయనౌక్కొక్కచో.

కాటుకచీకటిం బొగలు
గ్రక్కుఘనాఘన పంక్తులందు నీ
వేటికి దూరినావు - తపి
యింతువు - తీరని విప్రయోగ దుః
ఖాటవులందు గ్రుందు హృద
యంబువలెఁగా - శమియింపమేని ఆ
రాటమునాదు బాష్పఝరు
లఁగా జలకంబులు ఆడిపోగదే.

సిరిప్రగడ భార్గవరావు

నీ రాక

నీవురావాలన్న మమతే
నీవువస్తావన్న మురుపై
బ్రతుకు కిన్నెరభావ మూర్ఛన
లోలికి పోయినదీ.

నీపువస్తావన్న మురుపున
నీవెవరవో పోల్చుకుంటూ
జీవతూలిక తీవవెన్నెల
సొంపు లొంపినదీ.

నీవురావాలన్న వలపే
తలపుతేనియ భరముమోస్తూ
విరహగేయ దివ్యప్రసూనా
వళుల నల్లినదీ.

నీవెవచ్చేవన్న మురుపున
బ్రతుకుతమ్మినియాసముత్తెము
లోలికి నిలువున నులుకుతూ సె
ర్లిల్లి పోయినదీ.

ఊరికావలి మావి తోపున
దారిగాచిన పిల్లకోయిల
నిన్నుపోల్చుకు "మేలుకో"మ్మని
యూల వేసినదీ;

వీథి పందిట కన్నె పల్లియ
"వచ్చెలే!
పంటలు పండె నె!"మ్మని చిలిపిపాటున
కన్ను గిలికినదీ;

సందడిలో సంపడిగ యౌవను
మాడుచూ పాడుచు ముగ్ధ —
ప్రణయి నూరార్చుచూ మోవిని
అంటిపోయినదీ

... ...

రాకలో రంగిలిన నే నీ
రాకలోనే మైమరుస్తే
సేకరించిన సొంపు సంపద
నీ కొనర్చె దెవ్వరో ! !

జమ్మలమడక సూర్య ప్రకాశరావు

మాయ

ఇదియేమొ యెవరైన నెరుగంగజేయరా?
ఇటులున్న నా బాధ నెటులైన బాపరా?

దీని నీడలు నిండు దిశదిశాంతములందు
అన్ని యెల్లలుదాటి యంతటన్ ప్రసరించు;
ఆ నీడ ఛాయలన్ విశ్వమంతయుగూడ
ఒకరీతి మదితోచు నొకరీతి కనుపించు ||ఇది||

ఔనన్నవాటిని అద్దికాదని చెప్పు
కాదన్నవాటిని కనుపింపజేయును;
ఒకసారి నొకదాని నొకరీతి జూపించు
మరుసారి దానినే మార్చి జూపించును ||ఇది||

కనుల గ్రమ్మినవేమొ కారుచీకటులల్ల
కనుపింపదేమియు, కనలేను నిజమును;
ఏమున్నదీ వెనుక నేమున్నదోయీ?
తెలియజాలక నేను విలపించుచుంటి.

ఇదియేమొ యెవరైన నెరుగంగజేయరా?
ఇటులున్న నా బాధ నెటులైన బాపరా?

సన్నిధానం శ్రీధరశర్మ

ఆ యా ది

ఆయాది నాకిపుడు హాలాహలంబయ్యె
లోకమే చీకటిలో లోపించె నాకు
శోకమే నలుదిశల శ్రుతియించెనాకు!

నన్ను నే చూసుకొని నిన్నే తలచుకొని
నిన్ను చూసినవాలు అన్నీ మరచిపోయి
'నీవు నాతో వుంటె నాపులేవాసుయుంచె ||ఆ||

పసవాహినులుపారు గుసగుసల యాది
కొసరి కొసరీ నవ్వ విసరు పువ్వుల యాది
రాగనిభృతమైన త్యాగాల యాది ||ఆ||

పాల్బూపు జాలులో పోల్చుకోలేనట్టి
కన్గోన లంచూరు కమ్మనీ మధువులు
కాలాహి విషయమునే కరగించు యాది ||ఆ||

మల్లెపందిరిక్రింద నీవల్లి వేసిన ప్రేమ
పిల్లకాల్వల కెలన నే కొల్లగొట్టిన ప్రేమ
దేవాలయంబులో దీక్షబూనిన యాది ||ఆ||

అద్దములో మన ప్రతిమ లాడుకొను యాది
నిద్దురోయినగాని వద్దన్నగాని
ముద్దులొలికిన ప్రేమ యుద్ధాల యాది ||ఆ||

ఆయాది నాకిపుడు హాలాహలంబయ్యె
లోకమే చీకటిలో లోపించె నాకు
శోకమే నలుదిశల శ్రుతియించెనాకు!

బూర్గుల రంగనాథరావు

భానురథము

ఉదయంబందుము భాస్కరా! కరసహస్రోన్మేషముప్పొంగ నీ
సదయాకారము గాంచ వేడ్క సరసీజాతంబులున్ మానవుల్
నదులుం బర్వతముల్ వనంబు భువియున్ నానా మహాజీవులున్
ఎదురుం జూపుల జూచుచుండ్రు. ప్రభురాకన్ వేచు సప్త్యర్ బదెన్.

వాటెడు మాయయంచు బిగబట్టితి వెందుకు నాటి సంపదల్
మూలములేని యాతనపు ద్రోలల మగ్గముపైచి చిత్రపా
కాలపు తెల్లతాను కడకమ్ములు లేకయె నేయనేయమే
మోపని దానిగోల్పుకొన నొప్పును మూర్ఖుడు మూరబిట్టె మై!

ముసలి యెద్దుసులేపి ఎసపాగ సవరించి
కట్టుపై చేయిడి కప్పికుందు;
పెంటితో ప్రియమాడి పిల్లలముద్దాడి
మేతల కరుగంగ పోతుపక్షి;
'ఇంతయే ప్రాప్తిరో! నాటి కంచును
తడబడి పరువెత్తు తస్కరుండు;
ఉచ్చైంత మంత్రంబు నుచ్చరించుచు
నర్ఘ్య మర్పింప నిల్చిన యాహితాగ్ని;

ప్రియుని కౌగిలి విడలేక బిడియపడుచు
నత్తవారింట మెలగెడి క్రొత్తపడుచు

అలికింతురు చెవియొగ్గ యలతియలతి
బంధురధ్వానమునవచ్చు ఘనురథము.

స్వామి ! పల్వురు శిష్యవర్గముల కాచార్యుండవై నీవు ఛం
దో మీమాంసలు నల్పుచుందువటగా ఓంకారముల్ నల్పి వా
దే మోహించు ధరిత్రి విద్యలను నేడీ ప్రాక్తనాచారముల్
సామర్థ్యంబులుసున్న, దాశషములై శాస్త్రంబులున్ జెల్లెడిన్||

ఆముదమా ఖరీదు; చమురా చమురాయెను; సీమనూనియల్
ఖాసల ప్రౌయ్యిమంటలకు చాలెదనంతయు లేవు, వహ్నులన్
దాచును చప్పచల్లవడె దారిదరి ప్రతిజెంచి, వైద్యుతం
బాముసు పంతరోలవదె నక్కట దీపము లోపమయ్యెనే!

లో వెలుగెన్నడో మనుజలోకపు టంచుల లుప్తమయ్యె, పై
పైవెలుగైన చీకటుల బంధురతాండవ మద్దగించునం
చీవర కూడిల్ల గలయించెను గొంతెమ కోర్కెయై, మమ
ష్యావళి బాహిరంబునను అంతరమందున గ్రుడ్డియౌనకో?

మానవు దర్శనిర్మితిని మ్రాన్పడజేయును విశ్వకర్మనిన్
ఛీనుత సంపదన్ గెలుచు దేవ పురోహితుగూడనైన నా
పామగుడైనయట్లు కలియంతయు నేలకు నమ్మసేసి తా
దీనత నాకటంబడునె, దీపమునైనను నోచుగాకో ?

అదుగో వార్ధపురి కుటీరమున
భవ్యంబైన తేజంబు; అ
య్యది కార్చిచ్చునుకాదు,
మందకొాడి చంద్రాంశు ప్రభల్ కావు, కా
ల్వెమముట్టంజన,
జ్ఞానతీక్ష్ణమగు నార్పంజూచునా దివ్వియల్
పదివేల్ హస్తములారునే
హృదయ దివ్యస్నేహ దీపావళుల్?

నాకేకావలె, నేనయేలుదను పంతంబుల్
వృథాలాపముల్;
నాకింతైననుజాలు,
నామిగులులో నా సోదరా నీవునుల్
స్వీకారంబులు సల్పవయ్య;
ఘనమా జీవంబు స్వార్థంబుకై
ఘాకల్యాణములొక్కచేత నగునే
పొందైన మేల్కాకో!

ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం

పిల్లలమండీ పిల్లలమూ!

పిల్లలమండీ—
పిల్లలమూ!
తలంపు నిచ్చేన
తలోటి తెచ్చి
ఎక్కేదమూ!—పై
కెక్కేదమూ!
ఆకాశంలో
మకాము వేసి
చందమామతో
పందెము వేసి
నవ్వేదమూ!
నవ్వించెదమూ!
—పిల్లలమండీ, పిల్లలమూ!

తారకలతో
తారంగం
మెరుగుబాలతో
పసుగుడు పందెం
గడగడ ఉరుముతో
గుడుగుడు గుంచెం
తెప్పలమాటున
దాగుడుమూత
ఆడెదమూ;
ఓడించెదమూ!
—పిల్లలమండీ, పిల్లలమూ!

ఇంద్రధనువుతో
వుంగిడిపూసే
మంచు ముత్తెముల
సంచుల నింపుతు
వానచేరులను
పట్టుక కిందికి
పాకెదమూ!
పాకించెదమూ!
—పిల్లలమండీ, పిల్లలమూ!!

మా ప్రణయం !

పెరిగిపోయిన
పూసల పేరూ
చితికిపోయిన
గాజుల జోడూ
చినిగిపోయిన
చీరలకొంగూ
మా ప్రణయం రా
మా ప్రణయం !

... ...

వాడిపోయిన
పూవుల దండ
పొంగిపోయిన
పాల మీగడ
తవ్వమాడిన
చల్లపేరుపూ
మా ప్రణయంరా
మా ప్రణయం !

... ...

ఆగిపోయిన
కట్టుకాలువ
నిలిచిపోయిన
మడుగులనీరు
ఆకులు రాలిన
తీగలతీరు
మా ప్రణయం రా
మా ప్రణయం!

... ...

వెలిగిపోయిన
వెచ్చనికౌడలు
లేచిపోయిన
ఆవిరితెప్ప
మా ప్రణయం రా
మా ప్రణయం!!

వెళ్ళి త్రి

ముళ్ళు

తన్నుతా మరచింది
దారియే తప్పింది;
నా చూపులో చూపు
నాటుటకు చూచింది;

ముల్లుపై అరికాలు
మోపింది మైమరచి
"అల్లామరీ" అంటు
మెల్లగా అరిచింది;

అలికిడికి నే జూడ
"హాయ్ అల్లా" అంటు
చెట్టుచాటున ఒదిగి
యిట్టె బురఖాగుంజి,

'మెహంది' రాచినకాలు
ముందునకు చాచింది;
ముల్లు తీసితినేను,
ముల్లుగుచ్చె హసీన

... ...

కంటితో హృదయాన
కానరాకుండా!
తీసివేతామన్న
తీయరాకుండా !!

ప్రత్యూష ఇలా

వేయి స్తంభాల గుడి

వేయేసి భావాలు
      వెల్లువలై పార
వేయి కండ్లున్నట్లు
      వెతికికొంచూ నేను
వేయి కాళ్లున్నట్లు
      వేవేగ పరుగిడుచు
వేయి స్తంభాల గుడికినే
      వెళ్ళి వచ్చితిని !
...   .
ఆనాటి నా స్థాన
      మాత్మలో దలపోయ,
శిల్ప సౌందర్యాలు
      చిత్రితములైనట్టి
ముద్దు బొమ్మలలోన
      మూర్తీభవించిన
ఆంధ్ర ప్రశస్తి నా
      కవగాహనం బయ్యె!
స్తంభములో నిలిపిన
      నీలి ఫలకములోన

ఆనాటి నా రూప
　　లావణ్యముల ఛాయ
ఆ నీలి మెరుగులో
　　తెలుగు వెలుగుల జాడ
అందులో నా నీడ
　　వెదకుకొను చుంటి !
పిచ్చినై నన్ను నే
　　మెచ్చుకొనుచుంటి !!
నేను పేర్చిన గోడ
　　నేను కట్టినమేడ
నేను పూసినపూత
　　నేను రాసినరాత
నేను తీర్చిన రేఖ
　　నేను చెక్కినబొమ్మ
మెరసి పోయిననాటి
　　నానోసటి గీతనే
కొలుచుకొని నన్ను నే
　　వలచు కొనుచుంటి !!

వెల్దుర్తి మాణిక్యరావు.

సంక్రాంతి

చిగురు చెక్కిళ్ల ముంగురుల్చిక్కువడగ
మొల్లచిఱు నవ్వుమోమున మొగ్గదొడుగ
అగరు తిలకంబు బొమ్మల నందగింప
చిలుక పల్కులు పలికెను చిన్నిచెల్లె,

"అన్న యెక్కడి కేగెదు? నన్నుజూడ
సకియ సంక్రాంతి వచ్చెడు సమయమయ్యె;
క్రొత్త బొమ్మలు నీవిప్డు దెత్తువేని
ఇచ్చెదను నీకు ముద్దుల నెన్నియైన"

... ...

జాల సంక్రాంతి తోడుత మేలమాడి
వత్సరంబయ్యె; నెచ్చెలి వచ్చునంట
'ఎప్పుడో యెప్పుడో', యని యెదురు చూచు
ఈడు కన్నియలం గూడి యాడుకొనగ,

... ...

కుంకుమంబులు చల్లిగొబ్బి ముద్దలుపెట్టి
పగడాల సొగసును పరిహ సింప
పక్షివ్రాలిన భంగి పసుపు ముగ్గులు దీర్చి
పుష్య రాగంబుల పొలుపు ...

రంగార దీర్చిన రంగవల్లిక గుంపు
కన్నె తీగల వోలె వన్నెగుల్క
జడలోని మల్లెలు జారియుండిన చోటు
ముత్యాల సొగసుతో ముచ్చటాడ

చీర కుచ్చిళ్ళు పదముల చిందులాడ
తెనుగు వాకిండ్ల దిరిగెడు తీగబోండ్లు
సరస సల్లాపములు సేయు సమయమందు
పుట్టి నింటికి వచ్చెను పుష్యలక్ష్మి.

కాళ్ళకడియాలు కరముల కంకణాలు
మధుర మధుర స్వనంబుల మాటలాడ
ఆంధ్ర గృహముల గారాపు టాడుబిడ్డ
వనిత సంక్రాంతి యల్లన వచ్చునపుడు.

గంప నెత్తినబెట్టి సొంపుగా జూచుచు
జొన్న చేనున కేగు వన్నెలాడి
కొడవలి చేబూని కులుకుచు గులుకుచు
కాశె గడ్డిని గోయు కాపుకన్నె
పసుపు చీరనుదాల్చి బంతి పూవులమాల
లందంబుగా గ్రుచ్చు సుంద రాంగి
కమ్మ సంపగితోట చెమ్మ చెక్కలనాడు
చిన్నారి పొన్నారి చెలుల గుంపు

ఎదురుగానేగి "ముద్దుల వదినె రావె
మేన గోడంద్రుడు నినుజూడ మిరపతోడ
పొంతకనుపండు పొనరించు పొగడ చెట్ల
విరులు గ్రహియించి తెచ్చెడు వేళయయ్యె"

అనుచు నాహ్వాన మొనరించు నవసరాన
"ఎవరు బిల్చిరె చెల్లెల యెందు కింత
సంబరముజూపు సంక్రాంతి సకియ" యనుచు
తియ్య తీయగ బలికెడు తొయ్యలులును;

"ఎన్నిదిన ములకే తల్లి! నిన్నుజూడ
కనులు వాచెను ర"మ్మంచు కౌగలించి
మధుర ప్రియవాక్యముల నాడుమాన వతులు;
"తరుణ వతియైన మాచిల్క తల్లికిపుడు
పసుపు గుంకుమలంబెట్టి పంపవలయు"
ననుచు వచియించు నాప్తులు నప్తులరుచుండ

— — —

ఇల్లువెనకనె విలసిల్లు పల్లెతోట
విరియ బూచిన పూలతో వేడ్కసేయ
బీరపాదుల కొక్కింత దూరమందు
కొమ్మ చిక్కుడు పందిలి గ్గూరుచుండి
జారుజడ నల్లుకొనుచున్న వారిజాక్షి
లలిత సుకుమారహృదయాన మొలకలెత్తు

తీయతలపుల మనకెట్లు తెలియు గాని
నాతి పెదవుల చిఱునవ్వు నాట్యమాడు
పండుగకు దెచ్చుకొన్నట్టి బెండపూవు
వన్నెచీరను ధరియించి వచ్చుపడతి,
నాగలిని దున్నుచుండిన నాథుకడకు
సద్దిగొను పోవునొక కాపు ముద్దులాడి,

నడుము కొడ్డాణ మొక వింతకడిమి గూర్ప
నిలువుటద్దంబు కెదురుగా నెలతయొర్తు
నగుమొగమ్మున కుంకుమ సద్దుకొనుచు
నోర చూపుల జూచు నొయ్యార మార !

వంగ తోటకు వలపట వనితయోర్తు
దోసతీవల పండ్లను గోసికొనుచు
యేల పాటలు పాడెడు యింపు జూచి
రసిక హృదయాలు పొందవచ్చు రాజ్యమేలు.

పశుల మందను గాచెడు బాలుడొకడు
చింతకాయను గోయగా చెట్టునెక్క
కోదె యొకకొన్ని వెంటరా గోగణంబు
జలక మాడగనేగును చెఱువు కడకు;

చిన్నిలేగల మొదల్ చన్నుచేపగ నావు
చొక్కుమించు టాపుల చక్కదనము

పచ్చని పచ్చిక పట్టులఁ బవళించు
ప్రాయంపుటెద్దుల సోయగంబు
రంకెలు వైచుచు రంపిల్లి పోరాడు
కొమ్ముల కోడెల గ్రుమ్ములాట
ఆకుల గుడిసెకు అతి సమీపంబున
లీలగా విహరించు లేగసౌరు

అరసి తనకష్ట సుఖముల మరచిపోయి
కందిచేనున నిల్చున్న కాపువాని
కోరమీసాల కొనలందు కోదెవయసు
ముద్దుపడుచుల హృదయముల్ మోహ పెట్టు.

సగము నలిగిన పూవులు సిగనుగుల్క
రజిర కంకణ కింకిణీ రవముతోడ
చల్లజేయుచు నుండెడు గొల్ల పడుచు.
చిన్న తమ్ముడు తొట్లెలో ప్రీతితోడ
ఆడుకొనుచుండ నయిదేండ్ల అక్కతీర్చు
ఉయ్యెలను నూగు చుండెడు యొప్పుజూచి
మంద హాసంబు జేసెడు మాతృదేవి.
కమల కావాస యోగ్యమౌ కనులనుండి
దివ్యవిజ్ఞాన లతికలు తీగెవార
పురుష సూక్తము పఠియించు భూసురుండు.
మకర లక్ష్మికి నెయ్యంపు సకులుగారె?

అంప శయ్యను కొన్నాళ్లు అధివసించి
కన్నులారగ నొకమారు గాంచి నిన్ను
ప్రాణములు విడవలచె హా బ్రహ్మచారి
ఎంత ధన్యవె చెల్లెలా యింతులందు!

పూలచెట్లు

చిన్ని బంగారు చేతుల చెంబునెత్తి
ప్రొద్దుపొడుపుతో జలము పెంచి పూలచెట్ల
కెల్ల నీర్వోసి శ్రమియించె దీపుతల్లి
ఎన్ని జన్మాల బంధమో నెంతొ తెలుప!

చెట్లమొలచె యుండు నీచిత్త మొప్పను
పూలుపూదక ఆకులు రాలకుండ
వనము గోంగమొన్న నీ పరిగిపంట
శ్యామలాదేవి ఆలయ సముఖ మునను!

తలిరు బిడ్డల గాంచిన తల్లికట్లు
ప్రాణములు లేచివచ్చును బాలికను;
ముందు పిల్లలతల్లివై మురియు నెపుడు
ఎంత ప్రేమించి పోషింతు వేమొవారి!

అన్నమును పెట్టెదంచును అమ్మనిన్ను
పిలిచె ఆకలి వేళయు తెలియ దయితి;
పరహితంబున తన్ను దామరచు టరయ
ఎన్నరో నీకుపెట్టిన విద్యయేమొ !

"ఏమొవచియించు చుంటివి యింతసేపు
చాలునిక నీదువాక్యాలు చాలు"ననుచు
కిలకిల నునవ్వ దానిమ్మ గింజలచట
రాలెనను భ్రాంతి ఆచిల్క వ్రాలెనేమొ!

దేవులపల్లి రామానుజరావు

'నేను'

పిలుస్న ప్రతిచోట విర్రవీగుచు అపర
హిట్లరౌతాను నే - హిట్లరౌతాను;
తలదన్ను వానికడ - తలవంచి 'దయ' అను
గాంధి నౌతాను నే - గాంధినౌతాను.

మంది తప్పులనేరి - మనసు ఖాతా నింపి
వడ్డి వడ్డీకట్టి - వల్లించుతాను
నాతప్పులను దాచ- నానారకాలైన
ధర్మసూత్రాలతో - దడికట్టుతాను !

హృదయావేదన

అవనిపై జరిగేటి
అవకతవకలు జూచి
ఎందుకో నా హృదిని
ఇన్ని ఆవేదనలు ?

తప్పు దిద్దగ లేను;
దారి జూపగలేను;
తప్పుజేసినవారి
దండింపగాలేను;

కష్టపడువారలను
కాపాడలేను;

అవనిపై...

పరుల కష్టము జూచి
పగిలిపోవును గుండె
మాయమోసము జూచి
మండిపోవును ఒళ్లు
పతిత మానవు జూచి
చితికిపోవును మనసు

అవనిపై...

... ...

అవకతవకలు నేను
సవరింపలేనపుడు,
'పరులకష్టములోన
[illegible]
అన్యులను జూపైన
హాయిగా మనలేను!

అవనిపై...

ప్రపంచం

గడియగడియకు మారుప్రపంచం
గప్పకుసూ కొరగాని ప్రపంచం!
పొందోలపై బడెడుప్రపంచం
కొరగనే కొమ్మెక్కు ప్రపంచం
వలవనగ మెడబడెడు ప్రపంచం
వలచినచో పైదొలగు ప్రపంచం
ఆసపెట్టి ఆడించు ప్రపంచం
మోసపుచ్చి మురిపించు ప్రపంచం
సమరాలకు 'సయ్యో'నెడి ప్రపంచం
'శాంతిశాంతి'యని చాటుప్రపంచం
వక్రమార్గ వర్తనల ప్రపంచం
సక్రమ బోధల సల్పు ప్రపంచం
నీతిరహితమై నెగడు ప్రపంచం
నీతినియమముల నేర్పు ప్రపంచం
వియ్యాలకు వేంచేయు ప్రపంచం
కయ్యాలకు కాలుదువ్వు ప్రపంచం
నిలుపుదోపిడుల నిత్యప్రపంచం
చిలుక పలుకులను పలుకు ప్రపంచం
దయాధర్మముల దండి ప్రపంచం
తడిగుడ్డల మెడగోయు ప్రపంచం||గడియ||

ఆత్మహత్యం!

మానవుని హృదయంబు
మానవుని
మానవుడు
మానవుని
మాదిరిగ
మన్నించలేనంత మలినమైనాది ॥మా॥

జాతియని
రీతియని
దేశమని
వేషమని
పసముగక్కె వింత
దిసగ మారినది — ॥మా॥

అధునిక
ఆర్భాట
మందణగి
అవనియే,
ఆత్మహత్యమై, జనుల
అడవి యయినాది— ॥మా॥

దీపావళి

అమవస చీకట్లు
నాకాశమునకంపి
మిరుమిట్లు కొల్పేటి
మెరుపుదీపాలు ...
మేడమిద్దెలందున
[illegible]లనుంచి
వేయిరంగుల వెలుగు
వింత దీపాలు....
ఊరివెలుపలనున్న
పూరిగుడిసెలమూల
లోనిచీకటిబాప
లేనిదీపాలు...
దోచి దాచిన దెంతో
దుర్భాగ్యులకు జూప
ధనపూజ చేయింతు
ధర్మ దీపాలు...
రక్కసుని చాపుచే
రంజిల్లె [illegible]ంచము
కోటిపల్లెలపాటె
నాటి దీపాలు;
రక్కసులు బాధింప
రక్తమే లోకంపు
కోటిరీతుల దెబ్బ
నేటి దీపాలు !!

కాళోజి నారాయణరావు

ఓరుంగల్లు కోట

తుక్కులు చింపువిస్తరిగ గూలిన యోర్గులు కోటగంటివే
యుక్కున ప్రాణముండియును యూరికి పేరముగల్గ నాంధ్రుడా;
ఒక్కొకరమ్ము ఫాలమున నుంచెదు 'నాబహుపాప' మంచునో!
చుక్కల చందమామ తలసూపడె తిర్గి ప్రతాపరుద్రుడై !!

తక్కినమాట చేయుటకి? 'తన్నిన వెన్నున చప్పుడాయెని
పైక్కడనో' యటంచు వెనుకేనియు జూడని సోమయల్ నృపుల్
దిక్కయి దీనికింత గతిదెచ్చిరి! కాకతి దెబ్బయిన్ రుషల్
గ్రక్కెడిపోట, గర్జిలెడి గడ్డపుమేకలు గూబమూకలున్ !!

స్త్రీమేత ముట్టక నందనేల బట్టి
కెనిసిపడి యున్నదేటికో తెనుగుబిడ్డ!
ఆంధ్ర సామ్రాజ్య మిచటికి నస్తమించె,
గోపులను బీకికొని తను ఘోరకాల
మరుగు దెంచుట దలచి, బందగుచుగూరె!!
చెడిన ముఖముల నాకొట్టుబడిన యంగముల
నెగయరే వోయీ హంసము? లటుగాక
శిల్పప్రతిఫలయుగయు గాల్జెప్ప గానా?
చావమోదు దుష్టులచేష్ట సాక్ష్యమిడనా?
ఆగెమాయాంధ్ర శిల్పుల హంసలనిన
బండలై, పాలు నీరువేర్పరచి చూపు!

ఆంధ్రి సంస్కృతి నిల్వుటద్దమ్ములిడిచూపు
మోము గన్పడ జేయు ముద్దుశిలలు;
దివిముట్టెనీ కాకతీయ సత్కీర్తి నా
పనరు ఇందర్రి సభాది తాండవములు;
కాకతి సామ్రాజ్య కాంత కొడ్డాణమై
కొమరారు నోర్గల్లు కోటగోడ;
తిలదాల్చ దగిన దాంధ్రుల శిల్పమనిరాతి
వలచి వచ్చిన పూలు చెలుపు నొకట;

నాటిరాజు పాదరజః కణంపు శక్తి
నిజమగయు శిల్పిచేతిలో నిడియెనేమొ !
బడుగు బండలు తాము రంభలను మించు
నప్సరసలయి యిచట నాట్యమ్మొనర్త్రి !

కలకలలాడు లేనగు మొగమ్ముల జీవములొల్క నాట్యముల్
సలిపెడి శిల్పకామినులు జాల్వరుసిగ్గుల నిగ్గులొల్కన
వ్వులనగు చెంతకాలమిటు పొల్తురిదెంతయు వింత ! యిట్లుపీ
రలగిలి గింతపెట్టిన కర్మములశిల్పి, యదెంత చిప్పియో !

కాకతీయాది నృపులు, స్వర్గమును మించు
దానినీ భూమినుష్ణ రక్తాల గడిగి,
తమత శాత్రవ దేహేంధనముల మసిని
కావిరిగ దిద్దియంగ రక్షనిడిరప్పుడు !

—వానమామలై

ఓ యేకశిలా నగరమ !
నీయాపూర్వోన్నతి గణించిన యెడలన్
మాయెడద నిలువ నన్నీ
రేయగు ; నిదికాలవైపరీత్యము గాదే ?

దుక్కి బక్క

సొడసొడవేసి నెత్తురులు చుక్కలు చుక్కలు గాగరాల
బోసెడుబవె పండపుంటు, మెయిచిల్లుల జల్లెడయయ్యె, నింతకున్ బడలదు,
వాడివీడదిది పాడియె చూడుము కాపుబిడ్డ !
నీపొడిచెడు ములుకట్టకెటు బోయెను కన్గవ యింత గ్రుడ్డిదే ! !

హాలము పడంకటొచ్చు నది 'హో' యని యూర్చెడి గాలిదెబ్బ,
నాకలమును వెన్కవోవునది గార్చెడి యశ్రునదీహతిం,
కృషీవల యెదురెక్కజొచ్చు గడువాడిని నీములుగఱ్ఱయే ! అహో
తలపగ నాదు ప్రాణములు దస్సనుబో ! యిదియెంత గుండెయో ! !

ప్రాణములేని బక్కమెయిపై నిటునెత్తుటి దుక్కిసేసె
నీపాణిని వెల్గుముల్గలవ, బక్కయె నెత్తుటి మళ్లయందు దా బ్రాణి
దయాకృతజ్ఞతలఁ బాయని యోర్పను విత్తనాల నాథానమొనర్చు
నాకనుల దార్కొను నీ రిడుపెంత వానినేన్.

వట్టి తూ్య ష

'చెండెదరిట్లు మీరొనను? సేద్యముసేయనొ? చేతిగాదు;
నన్రెండుగ జీల్చితోలుగొనరే? యిటులింతటఁగ్రుచ్చు, బొక్కనన్
బొండపు దోలుకేనితుది ద్రొక్కెడు మచ్చెలకేని పన్కిరాకుండుదు'
నంచు చింతనెద నొందుచు నశ్రుల గ్రుమ్మరించునో!

బండెడు బొక్కఁ బైవేసికొనియేని
తలద్రాల్చి బురద నా గలిని దున్నె;
తయినంతవరకు తానాయింత శక్తినేన్
దాచక రక్తమ్ము ధారవోసె;
పడుచు లేచుచును గంపెడు మొనస్పీయుచు
ప్రాణాలతోనె సీపనులు దీర్చె;
అగజాలని బాధలతి దారుణపు పోట్లఁదిని
లేనిసత్వము దెచ్చికొనియు,
'నాల్కయా! లెమ్మ'టంచు బోరాడు చుండె;
కాయమా మొండిబారియు కాళ్లు సాచి
జడమువలెబడె; నవశమై సద్దుకొనియు
'లేవు'నని వేడనోరేని లేకపోయె!!

అది గ్రహింపక స్రీపుదానిదియె కపటమంచు,
ముక్కులు మూయుచు నట్టెపంటఁ
దోకఁగొఱుకుచా యుపుపట్లఁ దాకఁబొడుతు!
నోరుదెఱచేమొ యనటోవు తీరునది.

పాదరక్ష

సాళయించక బడ దుల్లిపై చెపి నీవు
రానమాడెదు దుబ్బులోన నేను;
ఎండసోకిన యంత నెంతొ కందెదు నీవు
కౌగిలింతుప నిప్పుగాల్పు ధరను;
చీమగుట్టిన యంత చీకాకు పడు నీవు
ముద్దాడెదవు సూది మొనల నిపుడు;
పచ్చిక బయళుల పండ గోరెడి నీవు
ఇండ్లగట్టెడు రాళ్లగుండ్ల లోన

ముందు నితరుల కసవుల మొలకవోలె
మెసగదలచు స్వబిటు కొల్పసాగె నెట్లు ?
'నేను నేని'ని యభిమానమూను పశువ !
పాదరక్షవై యిటు వచ్చిపడితి వెట్లు ?

'నేనె సుఖపడ వలెనింతలోన' ననెడి
యపువొ, వరిము ళ్లసీకు బ్రహ్మాస్త్ర మయ్యె !
జనుల పాదదాస్యము గోరెదనెడి నీకా
కోతలను గుట్లు అందంపు పేతలయ్యె !!

స్వస్తి నీవంక్షించుకో నేర్చునపుడా
మూడు మూళ్లలో నెచటికి మొదలుగాక

ఖోతి చర్మమా! పరపద పూజయందో,
పేరెటుంది విశ్వవ్యాప్తి జెందుదీవె !!

అనయములోక సేవను మహత్త్వర కష్టములేని ఏలమై
ఘనసుఖ తుల్యమైతనివి గల్గగ చేయునటంచు కిట్టుంకి
ట్రను ధ్వని నడ్గడుంగునకు నార్చుచు నాకడ జేరియెంటచె
ప్పనవినసైతిపే చెవిటి వేంగలివై శ్రమనొంద మున్చెనో!

పితత పురాణమ్మైస ప్ర
కృతి భాగవతమున రతము సెపుడొసరుచుచుణా
ప్రతి పదమంటియు వెదకెద
వలిగూఢం బైసభగవ దంశముదషా!

అరకాల మసైన్నెనసంటగానీయక సాకుట సేయందె సార్థపడియె;
ఎపుడు వెంటంగొని యేగగాదగినంత ప్రేమపాత్రంబవైవెలసితీవె;
తొడిగినసే కాలవిడిచిన పంచనే పడియుంచుటయును నీకడనెగలదు;
ప్రణయమ్ము కుదిమెల్లపాదసంశ్లేషమే యనిచూపుటకునీవు యత్నమగుదు;

పలయునేడ చేతికిన్వచ్చి, ఖలులపైకి
దాడిజను బుద్ధిజెప్పుపాధ్యాయవగుచు
విట్టులెల్ల సంబంధములీవయగుచు
నఖిలజన భారము వహింతు వమ్మరక్ష !

ఒకప్రక్క మాడ్చుకొనుచున్
సకలమ్ముమనీకయర్పణము సేయుచు
నిన్నకలంకత సాకినదానికి నా
ప్రతికృతము లిట్టినిష్ఠురపు గతుల్!

మూడుపాళ్ల నెత్తురు నీవకూడుజేసుకొని
ఘటించితి ; సీమిగిలిన రుధిరము,
నీదు ములుగఱ్ఱ వనదంశనికరములకు,
పాడు కాకి గ్రద్దలకుఁ బాల్పంచి యిడుటె !

మునునీయెదకె పాపమనిపించి పాలిన్ని
విడువ నెగాని తాఁగుడిచె నొక్కొ ?
అసువులు విలవిలలాడఁ దన్నుకొనుచు
నెద్దు గొట్టగ నిన్ను 'వద్ద'నియెనె ?
దయవిచారించి వదలినప్పుడేగాని,
'చేతగాద'ని యేని చెప్పనొక్కొ ?
పొట్టనారసి నీవుపెట్టి నంతయె కాని
'నిండలేద' నగ దమ్మిండు నొక్కొ ?

ఏమనుదు రైత ! దానిదదేమొ కాని
మొదటి నుండియు కష్టపు బ్రదుకె యబ్బ !
తలచి కొన్నంతఁ బ్రేవులు తఱిగికొనెడి
నేమిసేతు ? వేరెదు నీళ్ళకేత్తు ; నింతె.

బిచ్చగాడు

తెగమాసి పిగ్గుగూడగు పంచెంగం చింపి
గొంగడిలో శని గూరుచుండ,

పెరిగి పెన్సూచిమాదిరినున్న మీసగ
డ్డాల కంటుకొని వంటకము మెరయ,

కడుపుమంటకుఁ ద్రావు గంజిచుక్కలు ప్రాలి
పొట్టపై చారికల్ గట్టి వెలయ,

చీరపేల్కడ మాసి చిల్లులబడు గోచి
పేనోక్క దైన్యము న్విశదపరుచ,

వెంటబడి పిల్లలో రాళ్ళు విసరుచుండ
కొసరి మ్రొక్కుచు సెగబడు కుక్కవాపి
పట్ట తప్పించికొనుచు చేతనొకచిప్ప
పేరికల మ్రేల మొలనపైన భిక్షువొకడు,

ఇంటింటి కరుగుచున్ 'మా
బంటుకు దానిసనుగింపిబారెయ్యవ్వా
కుంచోన్ని పుస్తైయుంటది'
అంచయు నే తల్లికిన్ దయలు రావయ్యోణా,

వానమామలై వరదాచార్యులు

క్షమామూర్తి!

హిమగిరి శిఖాముఖాన వెల్గించి నావు
దివ్య దీపాంకురము ; దేశ దేశములకు
యుగ యుగమ్ముల చీకటు లడఁగిపోవ
గుండెలో నుండి నెత్తురుల్ పిండిపోసి!

నలుబదికోట్ల భారత జనమ్ములపంసల దొంధ్రబంధన
మ్ముల సడలించినావు ; జనసంఘ గౌరవాప్తి ; ప్రశస్తకాంతులన్
తళతళలాడు భారతపతాకము నాకము దాకనంతమె
త్తుల నెగయించినావు, పగటన్ గొనిమూపగ పెంపిరాదపున్.

మతముల గ్రుడ్డిలాటలను మాన్పు ప్రతిజ్ఞతో ప్రశాన్తమై
క్యతకయి ప్రాణమొడ్డిన మహాత్ముడవీవు ; భవిష్యకాల సం
తతులఖిల ప్రపంచజనతా నయనాంచలవీథి నీమహా
స్మిత దరహాసమూర్తి పయన మ్మొనరింపగ చూచికుందురే!

కాలసవిత్రి వందలయుగపంక్తుల భీషణ గర్భవేదన
జ్వాలలలో సుఖప్రసవ సౌఖ్యమునందెను నీవుభూమిపై
కాలిడగానె - భారత జగజ్జనని నయనాల నెత్తురుల్
జాలయిపారె నీవుదివిషత్పుర మార్గములందు కాలిడన్!

పల్లెల గొల్లవాడవయి పాలుభుజింతువు; ధోతిగుడ్డ మో
కాళ్లను దాటనీయ వౌకరఖనుచేతికి నూతజేసి ఊ
ళ్లూళ్లకు, శాంతికుంభము శిరోపరిభాగమునే అహింసయన్
చల్లలనమ్మబోయెదవు, స్వామి! నరాకృతి సత్యదైవమా!

గాయములందు నెత్తురులు కార్చుచు భీషణయుద్ధ రంగభు
గ్గాయితధారలన్ భయపడ్యైవిలపించెడి కాలదేవినీ
ఛాయచికిత్స నందినది—శాంతిమహౌషధి త్రాపినావొ, బా
పూ! యెవరయ్యనీవు? యతివో మునివో ఋషివో భిషక్కువో!

మావిర్భాగ్యులకీవు దిక్కుడువె? దుర్మార్గుండు మాలోవివా
దేనిన్సాహరియించె; భారతజగంబీనాడు శోకిల్లె—సం
ధ్యానృత్య ప్రవణప్రణీల గళపాదస్వర్ణ మంజీరనా
దానందమ్మున 'రామ, రామ' యనుచున్ స్వర్గాధ్వముల్ దాటితే!

బాహాలుడింపి అర్ధశతవత్సర శాంతి రణమ్ముచేసినీ
దేహము క్రుంగిపోయినది; తీరవిపీడపవాస దీక్షలో
దాహము నింగిదాటినది; తండ్రివి, ఇంటికిపెద్ద వైన ఓ
మోహనమూర్తి! నీమునలిబొంది తుపాకుల దాడికోర్చెనే!

నీలపీలాకాశ ఫాలభాగము నుండి
రవిబింబ కుంకుమచ్ఛవులు రాలె;
ఉషాదేవతా రమ్యపాద మంజీర కిం
కిణీగుంజ నమ్ముల శ్రావ్యమయ్యె;

స్వాతంత్ర్య కన్యానవన్నవ వైవాహ
వేదిపై వైధవ్య నాదమలరె;
లోకకంటక జనానీక ఘూకవికార
హేళనధ్వనులు విన్పింపసాగె;

చేతులారగ నీవు పెంచిన స్వతంత్ర
నాగవల్లికయే విషనాగమయ్యె;
నీగళము చుట్టి ప్రాణాలు లాగివేసె!
భారతీయుల గౌరవ ప్రతిభమాసె.

నీవొక దివ్యజ్యోతివి
నీవొక ధృవతార; వమరణీయమునౌ బా
పూ విగత నరాకారుడ
వౌ విర్భవియింతు వామహాత్మామరలన్ !!

అమృత ప్రభాతము

(భారత రిపబ్లిక్ అవతరణ సంరంభమున...26-1-1950నాడు)

చూడు, సహోదరీ! తరుణశోణ కరాగ్రములన్ ప్రభాతపుం
జాడల బాలపద్మములు సాచిన అంజలులన్ గ్రహించుచు
న్నాడు పయోజబాంధవుడు; నాలుగుదిక్కుల స్వర్ణవర్ణముల్
మేడలు కట్టుకొన్నవి గమించిన చీకటి నీలివాకలన్.

తరతరాల స్వప్నమ్ములు తరలివచ్చి
నిత్యసత్యమ్ములై హసియించె నేడు;
భరత మాతృకిరీట శిఖరమునందు
చిన్మయానంద మణి ప్రకాశించె నేడు.

నేడు హిమాచలాగ్ర శిఖరిక్కను నింగికి తాకునట్లు; కో
రాడెను మా పురాభరతరాట్ ప్రతిభల్ దివిరో; అశోక స
ప్రౌఢభవమ్ము చక్రము సభాసవిభమ్ము పతాకనూగెఁ; శే
షజగాలు పూలు కురిపించెను భారతమాత యౌదలన్

సర్వసర్వంసహా చక్ర నిర్వికల్ప
చారు సర్వస్వతంత్ర ప్రజా ప్రభుత్వ
భాజనంబైన భారత భూజనంబు
పూజనీయంబు, శాంతి నీరాజనంబు.

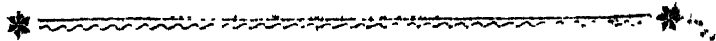
దాశరథి కృష్ణమాచార్యులు

ప్రత్యూష

[కవి పరిచయము]

అడ్లూరి
అయోధ్యరామయ్య

జననం : 1922

ప్రపంచంలో జరిగే విషయాలతో తనకేమీ సంబంధమూ లేనట్లు, దేనికీ చింతలేక, ప్రస్తుతానికి ప్రాకులాడుతూ ఏదో కొందరిలో వుంటూ స్తబ్ధుగా కనపడినా, ఇటీవల తెలంగాణాలో నవ్య సాహిత్యాన్ని వెలయించిన కవిసమూహంలో ఈయనొకరు—పద్యాలు, గేయాలు, బుఱ్ఱకథలు, వ్యాసాలు, నాటికలు ఒకటేమిటి-సాహిత్య వీధుల్లోని అన్నిరంగాలలోనూ పరివిహారం చేసినవారు అరుదు. వేదికలపై బాగామాట్లాడగలుగును. పద్యాలు చక్కగా వ్రాయను చదువనూగల సమర్థుడు. 'భాగ్యనగర' మాసపత్రికకు సంపాదకుడై భాషాసేవ చేస్తున్నాడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] 1. దీపావళి 2. ఘంటారావము 3. ఆంధ్రకేసరి 4. స్వాతంత్ర్యగీతాలు 5. తెలంగాణా మంటల్లో.... 6. తాటికొండ 7. అన్నపూర్ణేశ్వర శతకము 8. సీతారామ శతకము, 9. సంస్కరణాలు (బుఱ్ఱకథ), 10. ప్రజావిప్లవం - విజయం (బుఱ్ఱకథ).

[అముద్రితము] రుద్రమదేవి (నాటిక).

కప్పగంతుల

లక్ష్మణశాస్త్రి

జననం : 1917

ప్రబంధ రచనా విధానంపై ఆదరణ సన్నగిలిన ఈ రోజుల్లో కూడా ప్రబంధరచనకు పూనుకొని కొమ్ములు, తిరిగిన విమర్శకులచే 'శభాష'నిపించుకున్న ఈయన ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషల్లో నిష్ణాతుడైన పండితుడు. పైకి కనపడని శిష్టమైన హాస్యయుత సంభాషణా చాతుర్యంతో క్రొత్తవారిని యిట్టే స్నేహితులుగా చేసుకుంటాడు.

చిన్నవయసులోనే, కీ॥ శే॥ మాదిరాజు విశ్వనాథరావుగారితో కలసి కావ్యరచన సాగించినాడు. శ్రీ రావుగారి సహకార ప్రోత్సాహములు ఈయన ప్రతిభకు యెంతో దోహదం కలుగచేసినవి.

తెలంగాణములోని తెలుగు జాతిని మేల్కొల్పి పరతంత్ర్య నిర్మూలనము చేయుచు జాతీయ నిర్మాణ కార్యక్రమమునకు తోడ్పడుటే ఈ కవిపుంగవుని మహదాశయము. సారస్వత పరిషత్తు కార్యనిర్వాహకులలో నొకడై తెలంగాణాలోని సాహిత్యోద్యమాలకు విశేషంగా చేయూత నిస్తున్నాడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] కర్ణసుందరి (బిల్హణ నాటికకు ఆంధ్రానువాదము).

[అముద్రితము] 1. బిల్హణ విక్రమాంకదేవ చరితాంధ్రానువాదము,
2. వనపర్తి సంస్థాన చరిత్రము.

కాళోజీ
నారాయణరావు

జననం : 1914

ఆకృతిలో ఎంత నాజూకుగా కనపడతాడో కవిత్వంలో అంత వైశిత్యం ఉంటుంది. అధిక్షేప కావ్యాలు (Satirical Poetry) నూతన ఫక్కీలో వ్రాసే తెలంగాణా రచయితల్లో ఈయన పేరు చెప్పి మరొకరి పేరు చెప్పాలి. వ్యంగ్యమూ అధిక్షేపానికి తోడుగా ప్రతిభావంతమైన హాస్యం గూడా ఈయన రచనల్లో నుంచి తొంగిచూస్తుంది. ఇంత సున్నితమైన హాస్యాన్ని (Subtle humour) ప్రదర్శించినవారు తెలుగు రచయితల్లో, ముఖ్యంగా గేయ కవుల్లో, అరుదు. ఈయన కవిత్వంలో యిది ఒక విలక్షణమైన గుణము.

'అవనిలో జరిగేటి అవకతవకల'కు ఈయన రచనలు కాగడా పెట్టు వంటివి! సమకాలిక రాజకీయాల్లోని ఒడిదొడుకులను, నాయకుల తప్పులను ప్రభుత్వాల దౌర్జన్యాలను, సంఘంలోని అవినీతిని, కపటాన్నీ ఈయన కనికరం లేకుండా విమర్శిస్తాడు. వక్తల పది ఉపన్యాసాలకంటే ఈయన ఒక గేయం ఏ విషయాన్నైనా ప్రజల హృదయాలకు సూటిగా తాకేట్లుగా చేస్తుంది.

సజీవమైన ప్రాంతీయాలతో సర్వసామాన్యమైన ఉపమానాలతో అసామాన్యమైన భావాలను మనస్సులో రేకిస్తాడు. అభ్యుదయ కవిత్వానికి ఉండవలసిన ప్రయోజనమూ, ఆనందమూ ఈయన కవిత్వంలో తప్పకుండా

ఉంటాయి. ఎకతెగకుండా హాస్యధోరణిలో సంభాషించగలడు. అభిప్రాయాలలో అతివాదివలె పొడకట్టినా, ఈయనతో ఒకసారి మాట్లాడిన వారు యెప్పుడూ ఈయనన్ని మరువలేరు. న్యాయస్థానంలో ఉపయోగించవలసిన వాక్చాతుర్యాన్ని, న్యాయవాదియైన యితడు, సాహిత్య రంగంలో ఉపయోగిస్తాడు.

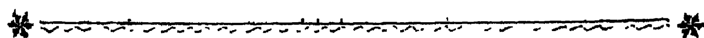
మహారాష్ట్రము, యింగ్లీషు, ఉర్దూ భాషల్లో ప్రవేశము కలదు. ఉర్దూలో రచనలుకూడా చేస్తాడు.

'ఆనందావేదనల ప్రదర్శనమే' తన కవిత్వానికి ఆశయమనీ, కవితాదర్శం మాత్రం 'ఖేదమూ మోదమూ లేకుండా మదిలో క్రీడించే' దశ చేకూరాలని ప్రయత్నించుట అనీ వినమ్రుడై అమాయకంగా చెప్పుకుంటున్నాడు. కాని రసపారవశ్యంచేతనే, అగ్నిమీద వెన్నముద్దవలె కరిగిపోయి ఆనందాశ్రువులో దుఃఖబాష్పాలో రాల్చే ఈ అతి సున్నిత మనస్కుడు, లోకంలో రోజూజరిగే అన్యాయాలనూ, అక్రమాలనూ సహించలేక ఆవేశంతో—దిన పత్రికలలో వ్రాసినట్లు ఎన్నో విషయాలపై—ఉత్తేజకరమైన గేయాలు వ్రాసినాడంటే ఆశ్చర్యంలేదు. చిన్నకథలూ, యితర లఘువచన రచనలూ అనువాదాలుకూడా చేస్తాడు.

రచనలు:

[ముద్రితము] 1. కాళోజీ కథలు, 2. నా భారతదేశ యాత్ర. (రెండూ అనువాదాలే)

[అముద్రితము] 1. పరమాత్ముని ఆత్మకథ, 2. ఖండకావ్యాలు.

కేశవపంతుల
నృసింహశాస్త్రి

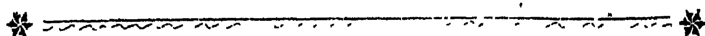
జననం : 1919

"మానవునికి మానవత్వాన్ని, జీవిత మాధుర్యాన్ని ప్రసాదింపగల కవిత్వముద్వారా దేశమాత సేవ చేయుటే ఆశయంగాగల ఈ యువకవి సంస్కృతాంధ్ర భాషల్లో మంచి పాండిత్యము గడించుకొన్న వ్యక్తి. ప్రాచ్య విజ్ఞాన విస్తృతికై శ్రుతి స్మృతి పురాణపరిశీలనలలో, వేదాంతశాస్త్ర పరిశ్రమలో తన తీరిక కాలాన్ని గడుపుతూ, విజ్ఞానవర్ధనీ పరిషత్తు, ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు మొదలగు అనేక సాహిత్య విద్యావ్యాపక సంస్థలతో సంబంధము కలిగించుకొని యథోచితంగా భాషాయోషను పూజిస్తున్నాడు.

భావ సంపూర్ణమై చక్కని ధారాశుద్ధి కలిగిన కవిత్వమును సరళంగా వ్రాయగల నిపుణుడు. ఎప్పటికప్పుడు సందర్భోచితంగా వివిధ రచనలను–ముఖ్యంగా శ్రవ్య నాటికలను, ప్రహసనాలనూ–శిల్పవిన్యాసం చెడకుండా రచించుటలో ఈయన కలం కదం త్రొక్కుతుంది.

శ్రావ్యంగా పద్యాలు చదువగల నేర్పరి. ఈయన వాణి హైదరాబాదు రేడియోద్వారా అనేక ప్రశంసలకు పాత్రమైనది.

కావ్యరంగంలో ఈయన ప్రతిభకుదగిన కీర్తిని త్వరలో సంపాదించుకొని తన అర్హస్థానాన్ని అలంకరించగలడనుటలో సందేహం లేదు.

ర చ న లు :

[ముద్రితము] 1. త్యాగధనులు, 2. రత్నలక్ష్మీశతకము.

[అముద్రితము] 1. మధుర నిశీథము 2. ఉదయసుందరి 3. సందేశము 4. మంగళసూత్రము 5. సూర్యనారాయణ శతకము 6. వివిధ నాటికలు.

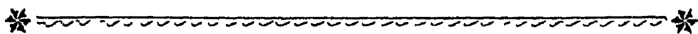

ఖండవల్లి
లక్ష్మీరంజనము

జననం : 1908

పిల్లలలో పిన్నలై, పెద్దలలో పెద్దయై అందరికిని తలలో నాలుకయై మెలగు నీతడు తెలంగాణములోని సారస్వతోద్యమములకు ప్రశంసనీయమైన సేవ చేయుచున్నాడు. సంస్కృతాంధ్ర భాషలలోనేగాక ఆంగ్లమందును వైదుష్యము గడించు[illegible]న్న ధీశాలి. ఆంధ్రభాషలోని పృథక్త్వమును, తెనుగు నుడికారములోని తీయదనమును గ్రహింపలేని ఆంధ్రేతర సాహిత్యోపాసకులకు చక్కగా అవగాహనమగునట్లు యింగ్లీషు భాషలో అనేక వ్యాసములను వ్రాసి ప్రచురించినాడు.

రా ——— పరి త్యాగ ష

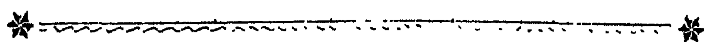
అసలు విషయమును వదలిపెట్టి యేవియో నాలుగు కులాసామాటలు చెప్పి తమ పాండిత్యమును ప్రదర్శించుకొను కొందరివలెగాక, ఈయన ఉపన్యాసముగాని, వ్యాసముగాని విషయపరిపూర్ణతలో కొఱవడక దేనికదే ఒక సమగ్ర గ్రంథమువలె నుండును. కవిత్వములోగూడ ఈయన యించుమించు యిదే మార్గమును అనుసరించినట్లు కనపడును. అయినను, రవి గానని భావములను ఈయన కనును గావున కవియైనాడు! ఈ భావపుష్టియే ఈయన చేత కవిత్వంవ్రాయించును. సునిశితమై కూలంకషమైన విమర్శనాశక్తి ఈయనకు సహజముగా అలవడినట్లున్నది. రాజకీయములకు సంబంధించిన విషయములపై సులభ గ్రాహ్యముగా విద్యార్థులకు ఉపయోగకరమైన వ్యాసములు వ్రాయుటలోకూడ దక్షుడు.

విద్యార్థిదశలో అలవరుచుకున్న పరిశోధనాభిలాష పరిశ్రమాభ్యాసము యిప్పటికిని తరుగక యుండుట ఈయనలో ఒక ప్రత్యేక గుణము. ఈ కారణముచేత మున్ముందు కూడ ఈయన అనేక ఉద్గ్రంథములను రచించి తెలుగువాణికి నిరుపమానమైన సేవ చేయగలరని చెప్పవచ్చును.

రచనలు:

[ముద్రితము] 1. తెనుగుదుక్కి 2. రెండో ప్రపంచ యుద్ధమా ?
3. ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర.

పరిత్యాష ———— నా

గడియారం రామకృష్ణశర్మ

జననం : 1919

ఒకకాలు రాజకీయరంగంలో, యింకొక కాలు సాహిత్యరంగంలో నిడి రెండింటిలోగూడా పెద్ద పెద్ద అంగలను వేస్తూ ముందుకు వెళ్లుతూ ఉంటాడు ఈయన. ఆంధ్రుల సర్వతోముఖాభివృద్ధికి పాటుబడుటే యీతని జీవితలక్ష్యము. ప్రజల సమస్యలను యితివృత్తముగా తీసికొని, అక్రమములను నిర్దాక్షిణ్యముగా ఖండించి ప్రబోధం కలిగించుటే ఈయన కవిత్వానికి ఆశయం.

నాటకరంగంద్వారా కళల ప్రచారం బాగా జరుగుతుందని ఈయన నమ్మకం. కమ్మగా పద్యాలు చదివి శ్రోతల హృదయాలను చూరగొనే అమోఘ శక్తి అందరికీ వుండదు. ఎంత నీరసమైన పద్యమైనా ఈయన చదివితే రసం పోసుకుంటుంది. తెలంగాణాలోని చారిత్రక పరిశోధకులను పేర్కొన్నప్పుడు ఈయనను యెవరూ విస్మరింపజాలరు. ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తుకు అనేకవిధాల సేవచేస్తున్న ముఖ్య కార్యకర్తల్లో ఒకడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] ఆలంపూరు శాసనములు.

[అముద్రితము] 1. చంద్రహాస (పద్యకావ్యం) 2. ఆలంపూరు శిలాశాసనములు 3. తైలంగసంస్కృతి 4. చాటుపద్యాలు 5. ఆంధ్ర శివలయానందము (అసంపూర్ణము)

గార్లపాటి
రాఘవరెడ్డి

జననం: 1904

మానవుని సమస్యేమో తెలియగోరుటే పరమాశయంగాగల ఈయనకు భాషాసేవయన్న అత్యంత ప్రీతి. ఆర్యధర్మానికి అనుగుణంగా తన జీవితాన్ని దిద్దుకొన్న ప్రాజ్ఞుడు. నిర్దుష్టమైన కవిత్వం వ్రాయుట ఈయనకు అలవాటైపోయింది. చక్కని గేయాలుకూడా వ్రాస్తాడు.

భగవంతుని లీలా విలాసాలను పద్యాల్లో పాడుకుంటూ ఎప్పుడూ సాధు సహవాసంలో కాలం గడిపే మృదుల హృదయుడు.

రచనలు:

[ముద్రితము] పరిదేవనము.

[అముద్రితము] చలికాలము (ఖండకావ్యం).

జమ్మలమడక
సూర్యప్రకాశరావు

జననం : 1919

సాధనసమితి స్థాపకుల్లో నొకరై నాటినుండి నేటివరకు సమితి నిర్వహణలో తోడ్పడుతూన్న ఉత్సాహి ఈయన. సుస్నిగ్ధమైన భావాలను కనుపడీ కనుపడనట్లు ఈయన తన గీతాల్లో అల్లుకపోతాడు. లలితమైన పదాలను యేరుకొనుటకు ఈయన కలం బాగా అలవాటుపడ్డది. ఏదో అవ్యక్తమైన సౌందర్యాన్ని, అంతుపట్టని కళాస్వరూపాన్ని, అదృశ్యమైన దివ్యశక్తినీ ఈయన ఆరాధిస్తూ ఉంటాడు.

'కవిత్వంలో, జీవితంలో నాకు ఆశయంవుందా?...' అని ప్రశ్నించుకుని, 'ఉంటే మల్లెపూవుకూ, అగరువత్తికీ, దేవునిముందు వెలిగే హారతి కర్పూరానికీ ఉన్న ఆశయమే నాకూ వుంది. వాటికేమీ లేకపోతే నాకూ యేమీ లేదు' అని బదులు చెప్పుకున్న నిరాడంబర జీవి. బౌద్ధ వాఙ్మయమన్న ఈయనకు అత్యంత అభిమానము.

శరదిందు రేఖవలె, గులాబీ ఘుమఘుమవలె ఈయన పద్యాలు సుఖాన్ని పరిమళాన్నీ కూరుస్తాయి. ఈయన వచన రచన పుష్పవనవాటివలె హృదయంగమంగా వుంటుంది.

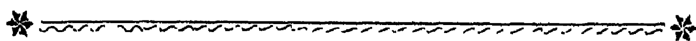
చిన్న కథలను, పద్యనాటికలను కూడా ప్రతిభావంతంగా వ్రాయగల నేర్పరి.

రచనలు :

[ముద్రితము] సాంధ్యగీతి (నాటిక—ఈయన, ఈయన సోదరుడు శ్రీ పూర్ణచంద్రరావు కలిసి వ్రాశారు)

[అముద్రితము] తపోవనము (నాటిక); ఖండకావ్యాలు.

గీతి ——— ప్రత్యూష

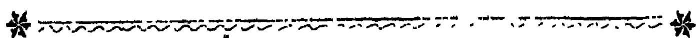
దాశరథి
కృష్ణమాచార్యులు

జననం: 1927

శరధిలో ఎన్నిరకాలైన రత్నరాసు లుంటాయో దాశరథి కవిత్వం లో అన్నిరకాల పద్యరాసు లుంటాయి. కవిత్వం ప్రారంభించిన చిఱుత ప్రాయంనుంచీ, యెప్పటికప్పుడు క్రొత్తగా కనుపడి శరీరాన్ని పులకరింప జేసే రచనలు వెలువరింప గలిగి, ఉత్పత్తి ఉత్తమగుణమూ కొరవడకుండా, భావనలో, రచనలో, భాషలో ఉదాత్తమైన నవ్యతను పొదుగించుకున్న ప్రతిభా సమన్వితుడీ కవికుమారుడు.

భావసాగరాలు పొరలుతూ వచ్చిపడితే, ఈయన లేఖిని క[illegible]ిలో కవితాకుమారి సంబరపడి నవ్వుతుందట! అప్పుడు ఈయన, స్[illegible]ానికి భూమినుండి రసగంగలు చిమ్ముతాడట!!

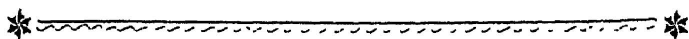
ఆగర్భ శ్రీనాథుడికీ, అనాథుడికీ చిరకాలంనుంచి జరుగుతున్న సంఘర్షణే ఈయన కవితావస్తువు. త్రాగుటకు గంజి, ఒళ్ళు దాచుకోడానికి చింకిపాత, నిలువడానికి నీడా నోచుకోని నిర్భాగ్యజీవుల అభ్యుదయమే ఈయన రచనలకు ప్రేరణ. అందుచేతే 'పీడిత ప్రజావాణికి మైక్ (Mike) అమర్చి అభవాదులకు వినిపిస్తా' నంటున్నాడు...... 'సమ సమాజం' అనే కల నిజంకావడమే ఈయన జీవితానికి ఆదర్శము కవిత్వానికి ఆశయమూ అయింది.

ఈయన, కేవలం 'నీరవ నిరంతర నిశానిబిడాంధ కావ్యాల'ను రచించుకోగాక, 'ప్రేమమయ దివ్యస్వాంత గీతాలు' వ్రాస్తాననీ, 'కాంతాధర కంపిత ప్రవచనశ్రీలే ఉటంకిస్తా'ననీ కూడా అంటున్నాడు. అయితే ఈయన రచనల్లో మాత్రం, 'పేదల ఎంగిలి మెతుకుల నొంగిలించి బంగారం పొంగించే ధనికులను మ్రింగాలని నొంగనాటుగా కాలం తొంగిచూస్తున్న' దను హెచ్చరికలు, 'నీ పిల్లలనూ యిల్లాలినీ కిల్లీమాదిరిగా నమిలే మిల్లు మ్యాగ్నెట్లకు (Mill magnates) నీ వేడినెత్తురులో షవర్‌బాత్ (Shower–bath) తీసుకునే భువనైక ప్రభువులకు...నీ నిరుపేదగుండె యెగ్గు సేయ బూనదు! ఆదెంతటి ఓర్పు కొడకా' అని శ్రామికుని ఉద్దేశించి చేసిన ప్రేరేపణలే యెక్కువగా కనపడతాయి.

హైదరాబాదు సంస్థానంలో పోలీసుచర్యకుపూర్వం ప్రజలపై జరిగిన ఘోర అత్యాచారాలు, సహజంగా, యితరులకువలె దాశరథిని కూడా ఆగ్రహావేశుడిగా చేసినవి. కాని ఈయన హృదయంలో రేగిన విశిఖానల జ్వాలలు, ఈయన రచనల్లో సగానికి సగం పాలుపంచుకున్న నవుర సాహిత్యాన్ని సృష్టించినాయి. ఈ సాహిత్యానికి విషయప్రాధాన్యతవల్ల చారిత్రక మూల్యము ప్రతిభావంతమైన కవిత్వకారణంగా రసమూల్యమూ చేకూరినది.

అసాధారణమైన ఉపజ్ఞను, బహుముఖమైన ప్రతిభనూ చూపెడుతూన్న దాశరథి అభ్యుదయ కవుల్లోను, యితర విప్లవ రచయితల్లోను తలబంతి అనిపించుకున్నాడు. జనసామాన్యంయొక్క హృదయాలలోని ఆకాంక్షలను ఇంత శక్తివంతంగా ఇంత ధైర్యంగా వ్యక్తీకరించిన యువకవి

ఆంధ్రావనిలో అరుదని చెప్పిన అతిశయోక్తి కాజాలదు. కాబట్టే ఈయనకు యింత చిన్నవయసులో మహాకవి అనే బిరుదు లభించిందేమో అనిపిస్తుంది.

ఆధునిక కవితారీతులను నిత్యనూతన పథాలలో నడిపించి, రచనాపద్ధతులలో యెప్పటికప్పుడు మార్పులు తెస్తున్న ఖండాంతర రచయితల కృతులను తెనుగులోకి అనువదిస్తూ,వారికన్న తను వెనకబడకుండా ఉండుటకు ప్రయత్నించే సాధనకూడా ఈయనలో లేకపోలేదు. రచనా విధానంలో అరాచకాన్ని తీసుకరావడానికి యెంత సంసిద్ధుడో ఛందోబద్ధమై సలక్షణమైన ఆశుకవిత్వం చెప్పడంలోగూడా అంత సమర్థుడు.కథలుకూడా చక్కగా వ్రాస్తాడు.

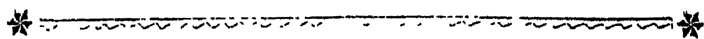
చదువగానే కంఠస్థమై అర్థము తెలియనివారికి సహితం ఆనందం కలిగింపజాలే ఈయన పద్యాలను ఈయనే స్వయంగా చదువుతే వినే శ్రోతల రసపారవశ్యానికి మేర లేదు.

అలంకార వ్యాకరణ శాస్త్రాలు చదువుకొని ఆంధ్ర సంస్కృత భాషలలో పాండిత్యము సంపాదించుకున్న వాడగుటచేత అక్కడక్కడ రచనల్లో పాండిత్య ప్రకర్ష గూడా ఉంటుంది కాని శిల్పానికి యెక్కడా దెబ్బ తగులదు. ఈయనకు అద్భుతమైన ధారణాశక్తి ఉండుట మరొక విశేషం.

రచనలు:

[ముద్రితము] అగ్నిధార (ఖండకావ్యం)

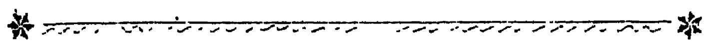
[అముద్రితము] రుద్రవీణ (ఖండకావ్యం)

దేవులపల్లి
రామానుజరావు

జననం : 1916

తన జీవితాన్ని, బాల్యంనుంచే, ఆంధ్రభారతి ఆరాధనకు అంకితం చేసినాడు ఈయన. విద్యార్థిదశలో కూడా ప్రభుత్వోద్యోగాలకై ప్రాకులాడక తన కాలాన్నంతా భాషాసేవకై వెచ్చిస్తూ తెలుగువారి యశశ్శ్రీ సంపదలను పూర్వౌన్నత్యాన్ని పునఃప్రతిష్ఠ చేయడానికి కంకణం కట్టుకొన్న సిద్ధసంకల్పుడు. ఈయన కవితా లతాంగి తెనుగుతల్లి పూలపాత్రిళ్ళలో ఆడుకుంటుందేగాని పంతాలతో పోటీలతో తన్నుకచచ్చే ధూర్త ప్రపంచం జోలికి పోదు. తెలుగువారి తీయని గృహ జీవితాన్ని ఉత్తమమైన సాంప్రదాయాలను ఉన్నతమైన సంస్కృతినీ ప్రతిఫలింపజేసే ఇతివృత్తాలను తీసుకొని సులభశైలిలో అమృత తరంగిణివలె సాగిపోయే గీతాలు వ్రాయుటలో ఈయన ఉద్దండుడు. సాహిత్యవిమర్శకులలో ప్రథమశ్రేణికి చెందదగినవాడు. విషయ పరిపూర్ణములగు వ్యాసాలు, చక్కని లఘుజీవితచరిత్రలు వ్రాయుటలో ఈయన కలం ఆరితేరింది. తెలుగుభాషలో వివిధములైన వచన రచనలు లేవను ఒకపెద్ద లోటును తీర్ప ప్రయత్నించు యువరచయితలలో ఈయన ప్రముఖుడు. హాసన్ముఖం చూస్తే ఖండితవాదివలె కనపడడు. కాని సంభాషణలో తీవ్రమైన అభిప్రాయాలు బయటపడుతాయి. కార్యరంగంలో ఈయన చూపేపట్టుదల, ఉపయోగించే తెలివితేటలు, సద్ధించుకునే పరిపూర్ణత్వాన్ని గమనించేవారికి ఈయనలో ఒక అద్భుత నిర్వహణా శక్తి ఉన్నదని తోచకమానదు.

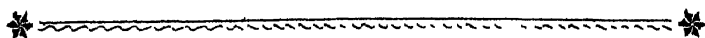
ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తుకు బహిఃప్రాణమై మూలయంత్రమువలె పనిచేస్తున్నాడు. సాధనసమితి, దక్షిణభారత సంసద్, నాట్యకళాపరిషత్తు మొదలగు అనేక సాహిత్య సాంస్కృతిక సంస్థల కార్యకలాపాల్లో భాగస్వామియై, హడావిడిగా ప్రచారం చేసుకోని సిసలైన కృషి చేస్తున్నాడు.

గ్రంథాలయ పునరుద్ధరణ, వయోజన విద్యావ్యాప్తి ఈయనకు అభిమాన ప్రధానమైన యితర వ్యాసంగాలు. 'శోభ' మాస పత్రికకు సంపాదకుడుగాను, 'గోలకొండ' దినపత్రికకు సహాయసంపాదకుడుగానుండియున్నాడు. 'హృదయము కదలి ఆర్ద్రమైనప్పుడే, అంతరంగమునుండి ప్రేరణ కలిగినప్పుడే కవితా వీధిలో అడుగు పెడతాడు... ఒకరి ఆగ్రహానుగ్రహాలను పాటించక సత్యమని త్రికరణశుద్ధిగా నమ్మిన దానిని నిర్భయముగా ప్రకటించుచు తెలుగు భాషకు సేవచేయుటే తన జీవితానికి ఆదర్శంగా పెట్టుకున్నాడీయన.

ర చ న లు:

[ముద్రితము] నవ్యకవితా నీరాజనము. (సాహిత్య సమీక్ష)

[అముద్రితము] 1. ఏకవీర 2. పచ్చతోరణము. (ఖండకావ్యాలు)

ధవళా
శ్రీనివాసరావు

జననం: 1919

అతికోమల హృదయుడీ కవికుమారుడు. చిన్నప్పటినుంచీ పల్లెటూళ్ల సంటపొలాల్లో సత్సాంగత్యము పండితగోష్ఠి సంప్రాప్తమయిందితనికి. వినయము, సహజ సౌశీల్యము ఈయనకు పెట్టని ఆభరణాలు. శ్రీ కవిరత్న అంబటిపూడి వేంకటరత్నంగారి ప్రియశిష్యుడు. గురువుగారి ఆశీఃప్రభావంతో చండూరు ప్రాంతమున నెలకొల్పబడిన "సాహితీ మేఖల" ముఖ్య సభ్యుడై ఆధునిక ఆంధ్ర కావ్యాలను చదువుకొని ఉత్తమ రచనకు, ఉపన్యాసానికివలయు కళాదృష్టినిభాషా పరిజ్ఞానాన్ని, సంపాదించుకున్నాడు.

చేలన్ని పచ్చదనంతో కలకిలలాడుతూ ఉండాలని ఈయన ఆశయం. ఎండకు తెంపలకు ఎండి, వాడిపోయే పొలాలనుజూచి తన కన్నీళ్లతోనైనా వానికి తేమకూర్చాలని కోరుతాడు. వానితోపాటు తానూ బాధపడుతాడు. ప్రపంచంలో నేడు తాండవమాడుచున్న దారిద్ర్యలేమైనా, గ్రామప్రజలకు సౌఖ్యము ఆరోగ్యము బలమూ కూర్చాలని ఈయన తలంపు. "కేదారాంగనలు భువనమోహినులై అన్నరూపమున వర్షించే అమృతమును నిష్పాక్షికంగా అందరమూ అనుభవించాలి" నే ఈయన ఆకాంక్ష.

నిజమైన కవిని గ్రహించే యోగ్యతను గడించే కోరికతోనే తన సాహిత్య జీవయాత్రను సాగిస్తున్నాడట! నవనాగరకంతో మ్రగ్గి పోయిన

హృదయాలను మథించి అమృతభాండములను అందించగల మధుర కవుల లోకిఈయనఒకడు. ఎక్కడైనాకరుణ రసప్లావితమైనఒకవింత మధురధ్వనులొసగు గీతాలు వినవస్తే, ఆగీతాలు పాడిన గళమితనిదేఅని పోల్చుకోవచ్చును సులభంగా.

రచనలు:

[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు. వ్యాసాలు.

పర్వా జానకీదేవి

జననం : 1923

మహిళాభ్యున్నతి, పీడిత సముద్ధరణే ఆశయంగా పెట్టుకొని, నిరాడంబరంగా రచనలు సాగిస్తున్న లలితకళారాధకురాలు ఈమె. హిందీవిద్యాభ్యాసము, గృహపరిశ్రమ మొదలయిన యితర వ్యాసంగాలు కూడా లేకపోలేదు. రచనారంగంలో ఈమె కవితాకుమారి యింకా క్రొత్త క్రొత్త భంగిమలను చూపెటి తన అర్హస్థానాన్ని త్వరలో సంపాదించుకోగలదని ఆశింపవచ్చును.

రచనలు :

[అముద్రితము] 1. రసాంజలి 2. నిలింపశ్రీ 3. మధురశ్రుతి.

పల్లా దుర్గయ్య

జననం : 1916

ఆనందమే కవిత్వానికి సర్వోత్కృష్టఫలమను సిద్ధాంతాన్ని ప్రగాఢంగా నమ్మినా, ఉపదేశములు సందర్భానుసారముగ కావ్యాదుల్లో ఉండవచ్చునని మధ్యమార్గంలో నడుస్తాడు. అతి దీర్ఘసంస్కృత సమాసాలు లేకుంటే మంచిదే కాని, సహజంగా వచ్చిన సమాసాలను అట్లే ఉంచాలని, ఛందో నియమాలను పాటిస్తూ, అర్థాలంకారాలతోపాటు శబ్దాలంకారాలకును సమాన ప్రాధాన్య మొసగాలెనని, గేయాల్లో మాత్రం కొంత స్వేచ్ఛ వహించవచ్చుననీ యాతని అభిప్రాయము. ఇదే దృష్టితో ఈయన గేయాలు వృత్తాలు నడిపిస్తాడు. తెలంగాణములోని వ్యవహారభాషను సమయానుకూలంగా ఉపయోగించి తన రచనలకొక అపూర్వశోభను కూరుస్తాడు.

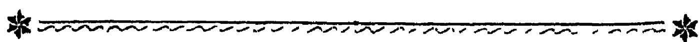
కవిత్వాన్ని కవి గాఢానుభవించును మాతృభాషను కొల్చుటే ఈయన జీవితాదర్శము.

ఈయన రమణీయంగా పద్యాలు వ్రాసేశక్తిని ఆకళించుకున్నాడు. ఉత్తుంగభావ శిఖరాలపై యిట్టే యెగిరిపోతాడు. మధుర చంద్రికాపూరం వలె సలిసంతలు పెట్టి హాయిగొల్పే రచనలనుకూడా చేస్తాడు.

మితభాషియై నిరంతర పరిశ్రమలో పనిపని తాను చూసుకుపోయే స్వభావం యితనిది. ఆంధ్రభాషా నిఘంటువును అక్షర సంఖ్యానుసారముగ వ్రాస్తున్నాడు.

రచనలు :

[అముద్రితము] 1. ప్రణయపరీక్ష (ఖండకావ్యం) 2. మనుచరిత్ర విశేషాంశములు.

పిల్లలమఱ్ఱి వేంకట హనుమంతరావు

జననం : 1918

కళాజీవియని ఈయనముఖంచూడగానే చెప్పవచ్చును. ముగ్ధమోహన మైన కమ్మని గేయాలు విరివిగా వ్రాయగల ఒడుపు ఉంది ఈయనచేతుల్లో. ఆంధ్రభాషావధూటి, తరతరాలనుండి నడచివచ్చిన వివిధమార్గాలనూ తరచి చూచేప్రజ్ఞ గడించుకొన్న విద్యాధికుడు ఈయన.

సాధనసమితి స్థాపకులలో నొకడై, ఆంధ్రవిశ్వ కళాపరిషత్తులో చదువుకుంటున్నప్పుడు అక్కడసాధనసమితి శాఖనుఏర్పాటుచేసికొంతకాల మునిర్వహించినాడు. గుంటూరులో, నరస సారస్వతసమితి, ఆంధ్రసాహిత్య మండలి, జ్యోత్స్నసమితి మొదలుగాగల సంస్థలను నెలకొల్పి వాటి ద్వారా గణనీయమైన సారస్వతసేవ చేస్తున్న అమితోత్సాహి ఈయన.

కవి; కథకుడు; నాటికాకర్త; విమర్శకుడు; వ్యాసకర్త. ఈయన మామగారగు శ్రీ కురుగంటి సీతారామ భట్టాచార్యుల "నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధుల" రెండవ కూర్పులో భాగస్వామి.

రచనలు :

[ముద్రితము] 2. మధుకణములు (ఖండకావ్యం) 2. వత్సల (రూపకం) 3. వెలుగు - నీడలు (కథలు) 4. చిత్రి (నాటిక) 5. పంచవటి పర్యాలోకనం (వ్యాఖ్య) 6. సాహిత్య సమాలోచనము (సమీక్ష) 7. సాహిత్య సంపద (విమర్శ).

[అముద్రితము] 1. రాగరేఖలు 2. ప్రతిరూపాలు 3. దీపకళిక 4. ఏకాంకస్వరూపము 5. సాహిత్యప్రవచనము 6. మహోదయులు 7. ప్రేమలేఖలు 8. విషజ్వాలలు.

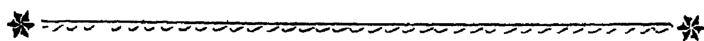
పులిజాల
హనుమంతరావు

జననం : 1919

నిండుగుండె తొణికిసలాడే ఈయన, స్వయంగా యువకవి చనువుగా 'గుమ్మపాలల్లోని గోరువెచ్చదనము' వంటి తన స్నేహామృతాన్ని యితరులకు పంచిపెడతాడు. బాల్యంనుంచీ ప్రకృతిమాత ఒడిలో గారాబంగా పెరిగిన లలితహృదయుడు. ఈయన గురువర్యులు శ్రీ అంబటిపూడి వేంకటరత్నకవిగారే ఈయననుగురించి, "మా హనుమంతరాయడసమాన కళారస పానమత్తుడ" ని అన్నారు. ఈయన తనలో దాచుకున్న తెలుగుభాషలోని మెత్తదనాన్ని, సౌకుమార్యాన్ని అతి జాగ్రత్తగా కవిత్వంలో వాడి నిజాత్రియుగా రుచిచూపి, సహృదయులను రసావర సంస్కారం ప్రకారం వారిని రసానందం పొందుమంటాడు.

ఏదైనాకార్యం తలపెడితే దానిని సంపూర్ణంగా నెరవేర్చిందాకా నిద్రపోడు. ఎన్ని అవరోధాలుకలిగినా వెనుదీయక ఉత్సాహంతో ముందుకుపోయే దట్టురితనము, నిర్మలస్ఫటికా సదృశమైన చిత్తశుద్ధికల యువకుల్లో ఈయన మిన్నగా ఎన్నదగినవాడు. ఉద్యమ నిర్వహణా సమర్థత ఈయనకు పుట్టుకతోనే అలవడిందేమో అనిపిస్తుంది.

'సాహితీమేఖల' స్థాపకుల్లో ముఖ్యుడు. సుమారొక పుష్కరం నుంచి ఈ సంస్థను, సలుగురిలో ఒకడై, నిర్వహిస్తున్నాడు. "కవితా తపస్వుల రచనలను ప్రచురించుటేగాక, వారిని సన్మానించి, వారి తపస్సు నిర్వి

ఘ్నముగా కొనసాగుటకు వలయు సహకారమును నెరపుటయందు ప్రధానాసక్తి చూపుచు, 'సాహితీమేఖల' సర్వదా తన చిరుగంటల ఘలంఘలలతో ఆంధ్ర సాహితీరంగమును మంగళ నినాద పరిశోభితం చేయుటకై ప్రయత్నిస్తుంది" అని ఈయన హామీ యిస్తున్నాడు. ఈ సంస్థ తరఫున ప్రచురించిన మధుర కావ్యాలను చదివినవారుగాని, ఈయన కృషిఫలితంగా తయారైన సాహిత్య క్షేత్రాన్ని చూసినవారుగాని ఈ 'హామీ'లో అతిశయోక్తి లేదని తెలుసుకోగలరు.

ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఈయన అకుంఠిత దక్షతతో తన కార్యభారాన్ని నిర్వహిస్తున్నాడు.

రచనలు :

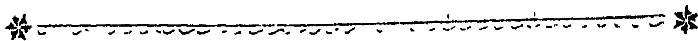
[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు; వ్యాసాలు; కథలు.

పొట్లపల్లి రామారావు

జననం : 1920

రచన జీవితానికి ఓ సందేశాన్ని ఇవ్వాలని, పరిసరాలను దీప్తిమంతం చేసి మానవుడికి జీవితపు తుపానులో-గడ్డిపరకవలె కొట్టుకుపోకుండా-ఒక యోధుడిలా నిలవడానికి సరియైన ఆత్మజ్ఞానాన్ని, కాలగతిని గుర్తింపచేసే వివేకాన్నీ ప్రసాదించాలని ఈయన ఆశయం. అందుచే ఈయన

రచనల్లో నీతిబోధకమైన సందేశాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. కాని రచన, కేవలం సందేశం అందజేయడం మాత్రమే కాక, సమయోచితంగా రచయిత అనుభవాలను వెల్లడిచేయడంకూడా అవసరం అనుకుంటాడు గాబట్టి ఈయన బహుళంగా రచనలను చేయగలుగుతున్నాడు. ఈ ఆశయమే, ఈ సందేశమే యితని ప్రతి రచనకూ జీవంపోసి, ఉదయభానుని కాంతిద్యుతులను కూరుస్తున్నాయి. "విశ్వకల్యాణం కోరేవారిలో కవి ఒకడు;- 'ఒకడు' అని అనడంగూడా అతడిని కించపరచడమేమో!-అగ్రేసరుడు!! లోకమునకు నివృత్తిరూపే కవియొక్క పరమార్థము" అని ఈయన తలంపు. తను ఇంకా రచనలో ఆరంభదశలోనే ఉన్నాడనీ, తన ప్రయత్నాలు ఇంకా సఫలం కాలేదనీ, నిరంతర సాధనవల్లనే మానవుడు ప్రతిభావంతుడౌతాడనీ ఈయన అంటున్నాడు... ఇట్లా అనుకొని సరళమైనను మానుకోక తమకుంతటతామే క్రమశిక్షణ గరపుకొను సాహిత్యోపాసకులు చాల తక్కువ.

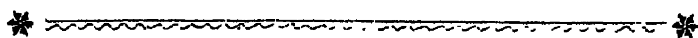
అనేకంగా గేయాలు, నాటకాలు, వ్యాసాలు, చిన్నకథలు వ్రాసినాడు. కాని, రచనలను ప్రకటించే ఆతురతకన్న వాటిని పుష్టిమంతం చేయడంలోనే ఈయనకు యెక్కువ ఆసక్తి ఉన్నది. 'నిర్జీవమైన రచనలు శతాధికంగా చేసేదానికన్నా, భావోద్దీపకమైన ఒక్క వాక్యాన్ని సృష్టించడం చాలని, ఈయన అనుకోవడంచూస్తే 'రసాత్మకం వాక్యం కావ్యం' అన్న పూర్వుల రసవాదాన్ని అంగీకరిస్తున్నాడని తోస్తుంది.

ఈయన మితభాషి. కాని అగాధమైన జీవకారుణ్యం తొంగలించే కళ్ళతోనే తన మనసులోని ఆశయాలను, హృదయంలోని ఆవేదనను చెప్పుకుంటాడు. వేషంలో ఎంత నిరాడంబరత్వం ఉంటో నడవడిలో అంత గాంభీర్యం కనబడుతుంది.

రచనలు :

[ముద్రితము] 1. జైలు (కథల సంపుటి)

[అముద్రితము] ఖండ కావ్యాలు; కథలు; వ్యాసాలు.

బూర్గుల రంగనాథరావు

జననం: 1917

ఈయన కూడా చిన్ననాటి నుండియే సారస్వత సంస్థలతో సంబంధము కలిగించుకొని, ఆంధ్ర శారదను ఆరాధించుచున్న భాషాతపస్వి. తెలంగాణము నందలి వివిధ ప్రాంతములలో నివురుగప్పిన నిప్పువలెనున్న యువకులను సాహిత్య రంగమునకు లాగుకొనివచ్చి, వారి ప్రతిభను లోకమునకు వెల్లడించు ఉదారహృదయుడు. అన్నిరంగములలో అడుగుపెట్టి అవకతవకలను చేయువారివలె గాక సారస్వత సేవయందే ఏకాగ్రతతో నిర్మాణాత్మకమగు కృషిజరుపుచున్నాడీయన. నిర్మాణ ప్రతిభ విమర్శనాశక్తి రెండును ఈయన హృదయమున అల్లిబిల్లిగా నల్లుకొని పోయినవి. సంస్థలను నిర్వహించుటలో గట్టిపట్టుదల, నేర్పుగలవాడు.

'ఆంధ్రకేసరి' సంఘస్థాపకులలో నొకడై అయిదారుసంవత్సరముల లిఖిత మాసపత్రికను నిర్వహించుటలో బాధ్యత వహించిన ఈయన, ఆ ప్రారంభోత్సాహమును సడలనీయక 'ఆంధ్రకేసరి గ్రంథమాల'ను 'ఆంధ్రకేసరి మాసపత్రిక'నుగూడ నెలకొల్పి వీటిద్వారా కొంతకాలము ప్రశంసనీయమగు సాహిత్య సేవగావించినాడు. మొదటి నుండియు 'సాధనసమితి'సభ్యుడై ప్రస్తుతము దానికి ఆయువు పట్టుగానున్నాడు. ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు స్థాపకులలో ముఖ్యుడు. చక్కని కథలను పద్యములను వ్రాయగలడు. సుకుమారభావ పుష్పములను ఏరుకొని కమనీయ సుందరహారముగా గూర్చుటలో ఈయనకు ప్రత్యేక విన్నాణము గలదు.

ఆంధ్రులలోని అనైక్యతను మానసిక శారీరిక దౌర్బల్యములను నశింపజేసి, ఆంధ్ర ప్రతిభను పునఃస్థాపనజేయుటకుపకరించు ఏకాగ్రము నందైనను 'ఉడుత భక్తి' కృషి యైనను చేయగలిగిన నాఁడే తన జీవితము ధన్యమగునని ఈయన తలపోయును.

ఆవేదన, లేక ఆనందము ఒక విశిష్టమైన ఉద్రేకమును కలిగించి నప్పుడు సహజముగా ముంచుకొని వచ్చు భావములను, సద్యఃస్ఫూర్తిని కలిగించి ప్రతి చేయదగిన భాషలో శిల్పపరముగా చిత్రింపగలిగిననే కావ్యరచనకు పూనుకోవలె నని ఈయన దృఢవిశ్వాసము. కవిత్వమును ఆనందమునకన్న ప్రచారమును ముఖ్య మని ఈయన అనుకోడు. ప్రయోజనము, లేక ప్రచారము విషయముపై ఆధారపడి యుండునుగాని, శిల్పాత్మకము కాని రచనకు కావ్యమని యంగీకరింప దని ఈయన నిశ్చితాభిప్రాయము.

రచనలు:

[ముద్రితము] వాహ్యాళి (కథానికలు)

[అముద్రితము] వ్యాసాలు; పద్యాలు.

బెల్లంకొండ
చంద్రమౌళి శాస్త్రి

జననం : 1918

“కవితాగంధంలేని వచనం ఎల్లా బలవంతం పనికిరాదని శాస్త్రమూ, అనుభవమూ స్థిరపరిచాయో, అల్లాగే వచనను ప్రజల నెత్తిన బలవంతాన రుద్దరా”దనీ “కవిత్వంలేక సాహిత్యం వసంత హాసంతీ సుందరివలె ఆరాధనీయ” అనీ ఈయన గాఢవిశ్వాసం. “కళ అనేది జీవితంలో-అనగా జీవితానికి సంబంధించిన అన్ని కార్యాలల్లోనూ-ప్రాముఖ్యం కలిగిఉండాలి; అది అక్షర రూపం ధరిస్తే అత్యంతరమణీయమౌతుంది. ఇది గమనిస్తే, కవితాదేవి స్నిగ్ధ పాదమంజీరాలు బ్రతుకులో మ్రోగాలి” అన్నదే ఈ కవి కుమారుని ఆశయం.

భాష ఈయన చెప్పుచేతుల్లో ఉంటుందేమోఅనిపిస్తుంది. భావాలు హిమగిరి శిఖరాగ్రాలు దాటి అనంతాకాశంలోకి ఎట్లా దూసుకపోతాయో అట్లాగే పతితల హృదయాలను చీల్చుకుని మనోనేత్రాలకు హత్తుకుంటాయి. సాహిత్యంలోని యేవిభాగంలోనైనా జీవకళలుట్టిపడేట్లు, ఒక ప్రత్యేకమైన కళావైదగ్ధ్యం అడుగడుగునా మిరిమిట్లు గొలిపేట్లు రచించే ఒడుపుతనకైవసం చేసుకున్నాడీయన. ‘ఛందో బంధో బస్తులను ఛట్ ఫట్’ త్రెంపివేసినా లేక సలక్షణ గ్రాంధిక భాషలో వృత్తాలు నడిపించినా ఈయన ప్రత్యేక ప్రతిభ గొప్పదనమూ కనుపడదు. ఈయన కావ్యాలు నిజంగా బెల్లపు కొండలే!

ప్రత్యూష ——— వి.

స్వగ్రామమగు వేంసూరులో ఒక గ్రంథాలయమును హరిజనపాఠశాలనూ స్థాపించి నిర్వహిస్తున్నాడు. సంస్కృత ఆంధ్ర హిందీ విద్యాపీఠ స్థాపకులలో భాగస్వామిరైు విద్యావ్యాప్తికి కృషిచేస్తున్నాడు. 'ఆంధ్ర వాఙ్మయ సేవా సమితి' ద్వారా తెనుగుభాషకు ఎన్నదగిన సేవచేసినాడు.

రచనలు:

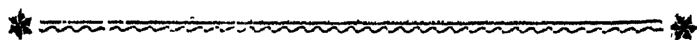
1. జ్వాలాతోరణం (ఖండకావ్యం) 2. ప్రేమనగరి (కావ్యఖండిక) 3. తరంగాలు (కథాకావ్యాలు) 4. వనప్రియ (గేయాలు) 5. ఉషశ్రీ (నాటికలు) 6. కథాకళి (కథలు) 7. గల్పావళి 8. సకృద్దాత 9. జహంగీరు పనందు 10. పరమేశ్వరి (శతకం) 11. జ్ఞానభిక్షు 12. సిరియాలదేవి 13. ఏదిదారి? 14 సారస్వతేష్టి 15. అపాల. 16. ప్రతిజ్ఞ 17. దేశాభిమానం. 18. వ్యాసపీఠం. (వ్యాసాలు)

భాగి నారాయణమూర్తి

జననం : 1912

ఎడతెగని జిజ్ఞాస, నిరంతర సాధనతో తనసహజ కవితాశక్తికి పదును పెక్కిస్తున్నాడు ఈయువకవి. తనఆత్మను తాను వెతుక్కుంటూఉన్నట్లుకనబడుతాడు. హృదయంలో నుంచిరానిది చేతితో యేదీవ్రాయడు. ప్రయోజనము, ఆనందము- రెండూభాగంపంచుకున్నాయిఈయన కవిత్వాన్ని. మహోన్నతమైనభావము, రమణీయమైన శైలిలోఅంతర్గతమైన ధ్వనీ యితని రచనల్లోని ప్రత్యేకత. ఇతడుకూడా విద్యార్థి దశనుండే కవిత్వరచనకు పూనుకొని

ఏకధారగా గీతాలు వ్రాసుకుంటున్నాడు. విశిష్టతచెడకుండా, రచనా వేగం కుంటు పడకుండా వ్రాసేఅభ్యుదయ కవుల్లో స్థానం సంపాదించుకొన్నాడు. ఆంధ్రావనిలోని ఉత్తమకవులను గణనచేసేటప్పుడు ఈయనకు తప్పకుండా ప్రత్యేకస్థానం దొరికి తీరుతుంది.

విశాలమైనజీవితాన్ని చిత్రవిచిత్రమైనలోకాన్నీ వివిధకోణాలనుంచి దర్శించిఅర్థంచేసుకొనేందుకు శ్రమించుటేయితని జీవితాశయం. నాటకాల్లో వేషాలు వేయాలంటేకూబలాట పడతాడు. సంగీతప్రియుడు కూడాను. ప్రయోజనకారియైకృత్రిమం కానిలయప్రధానమైన-ఛందస్సు అక్కడక్కడ వర్జించినా సరకుగొనక- రచనే ఉత్తమకవిత్వం అని యీతని సిద్ధాంతం.

ర చ న లు :

[ముద్రితము] పరీక్షచదువు (నాటికలు)

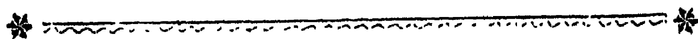
[అముద్రితము] 1. జయగంట 2. రుధిరరేఖలు 3. పద్మంకథలు.
4. ఖండ కావ్యాలు

మాటుపురి వెంకటేశ్వరరావు

జననం : 1919

చిన్నప్పటినుంచీ నాటకాల్లో వేషాలువేయడం, సంగీత సభలకు హాజరుకావడం, గేయాలో కథలో వ్రాసికొని సారస్వత సభల్లో పాల్గొనడం అలవాటుచేసుకున్న కళారాధకుడీయన. ఈ సహజప్రవృత్తే రాను రాను యితనినొక కవిగాను, గాయకుడిగానూ చేసింది.

'కవిత్వంలో కాని, కథారచనలో కాని, ఉద్గ్రంథ రచనలో కాని- అహమ్మమ్మలాగు మడికట్టుకొని దూరంగా నుండటం కాక అంతరంగ ఆప్యాయంగా అందరితోపాటు వున్న రచనలే నిలుస్తాయి; ప్రపంచానికి ఫలము, అనే విశ్వాసం ఈయనలో బాగా నాటుకుంది. 'సృష్టి వైచిత్రినీ, ప్రకృతిస్వాభావికతం-గా రచనల్లో ప్రతిబింబింపజేసే నిశ్చితసంకల్పంతో నిత్యసాధనలో దానిని సమన్వయంచేసి, అంతరాత్మ ప్రకృతులతో సంభాషించుకొని, ఇతరులకు ఆనందం పంచిపెట్టి ఎవరూ ఆ ఆనందాన్ని అనుభవించ గలిగిననాడే నిజమైన కవి, అనీ, తన కవిత్వానికి కూడా అదే ఆదర్శం అనీ ఈయన అంటున్నాడు...విశ్వంఅంతా ఆనందించాలనీ, పసిపాపల బోసినవ్వులకు కావ్యం చెప్పాలనీ, అంతుపట్టని ముద్దుగాలి మధురస్వప్నాలను పోతపోసి నిలబెట్టాలనీ...ఉబలాటపడతాడు. ఈయన ఆశయాలకు అంతులేదు.

ర చ న లు :

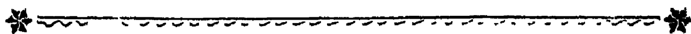
[అముద్రితము] వివిధ గేయాలు.

వానమామలై
వరదాచార్యులు

జననం : 1912

రచనలో పూర్వ సాంప్రదాయాలను ఒకవైపు, భావనలో ఆధునిక పద్ధతులను వేరొకవైపు చంకపాపలవలె ఎత్తుకొని కావ్యరచనను సాగి

స్తున్న సాత్త్వికపథగామి ఈయన. విషయ సంగ్రహణంలోనేమి శైలీమాధుర్యంలోనేమి ఈయన తెలంగాణాలోని ప్రతిభావంతులైన అభ్యుదయ కవులలో ఒక విశిష్టస్థానాన్ని ఆక్రమించుకున్నాడు. మనిషి వేషంచూస్తే ఎంత ఛాందసుడివలె కనబడతాడో, సంభాషణలో నడవడిలో అంత నవీనదృష్టి, సామరస్యమూ, సంస్కారమూ తొణికిసలాడుతుంది. ఈయన కంఠమాధుర్యానికి కోకిలలే మోము దాచుకొంటాయట!

హరికథా కథనమందు పురాణ పఠనమందు ప్రావీణ్యము గడించుకొని జనసామాన్యాన్ని, కవితాపాటవంచేత రసజ్ఞులనూ మెప్పిస్తూ, సర్వజన సమాదరణీయుడైన ఈయన వ్యక్తిత్వాన్ని తెలుగునాటగల పండిత ప్రకాండులు కళాకోవిదులు ఎంతో ఉగ్గడించినారు. ఇంతటి ప్రతిభగల ఈ వినయభూషణుడు సత్కారాలు సన్మానాలు అందుకోడానికి కూడ మొహమాటపడతాడు.

దేశనాయకులను, రాజకీయ ధురంధరులను తన కవిత్వంలో కీర్తించి వారి యశశ్చంద్రికలను ఆయువు పోయటంచూస్తే, దేశభక్తిలో జాత్యభిమానంలో ఈయన ఎంతటి ఉపాసకుడని తోస్తుంది.

ఈయన కవితావిషయాలకు హద్దులు లేవు. శ్రీరాముడు, పోతన, మహాత్ముడు, గోవిందదీక్షిత మొదలగు వారిని గురించి ఎంతఘనంగా వ్రాస్తాడో - ఊరపిచ్చుక, పిల్లికూన, పెంటపోగు సామాన్యవస్తువులను గురించి కూడా అంతే గంభీరంగా వ్రాస్తాడు. ఈయన అభిమానరసము కరుణము. దేశీయములైన శబ్దాలను సందర్భానుసారంగా వాడుతూ, రమ్యము కడు సున్నితమూ అయిన శృంగార రసము సృష్టిలో ఇతనికి ఇతడే సాటి. ఈయన గేయాల్లో కూడ ఒక ప్రత్యేక ప్రతిభ కనపడుతుంది.

'మానవజీవిత కర్తవ్యమును అహింసాపూర్వక పరస్పర లోకకల్యాణం, నైతిక ధర్మాదేశం, కళారాధనయే' ఈయన తన కవిత్వానికి జీవితానికి పరమాశయంగా పెట్టుకున్నాడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] మణిమాల (ఖండకావ్యం)

[అముద్రితము] దాగురింతలు 2. వైశాలిని (నాటకము) 3. మౌక్తికమాల 4. వ్యాసావళి 5. బాపూజీ నిర్యాణగేయావళి 6. పోతన (కావ్యము).

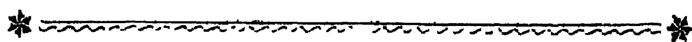

వుర్పుటూరు రాఘవాచార్యులు

జననం : 1922

చరిత్ర పుటలలో మిగిలిపోయిన ఆంధ్రుల ప్రతాపము హృదయంలో మెరిసినా, జీర్ణశిథిలాలలో నిలిచిపోయిన తెలుగువారి కళావైభవసంపత్తి మనోనేత్రాలలో తళుకొత్తినా, లేక ఆర్యసంస్కృతి యొక్క ప్రాచీన ప్రాశస్త్యాన్ని పునరుద్ధరించాలన్న ఆవేశం కలిగినా, నిర్మల ప్రవంతివలె భావాలు ఊరికివచ్చి ఈయన సహజ కవితాశక్తిని బయటికి లాక్కొస్తాయి. సమకాలీనమైన జాతీయ జీవనంలోని శుభాశుభ సంఘటనలు కూడా ఈయనతో ఉత్తమ రచనలను చేయిస్తాయి. ఇంగ్లీషులోని ఉత్తమ కావ్యాలను తెనుగులోకి అనువదించడమంటే యెక్కువ అభిరుచి ఈయనకు.

భారతీయ నాగరికతలోని ప్రాచీనతకు నవ్యత గూర్చుటే తన కవిత్వానికి ఆశయంగా పెట్టుకున్న సారస్వతోపాసకుడు. నవయోగాజన విద్యావ్యాప్తి ఈయన అభిమాన వ్యాసంగము.

ర చ న లు :

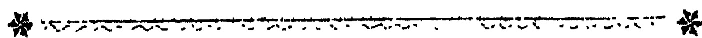
[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు.

వెల్దుర్తి
మాణిక్యరావు

జననం : 1918

'ఏడ్చువారల నెవడు ఓదార్చలేడు; నవ్వువారల నెవడు నొప్పించలేడ'నీ, 'జీవితానికి ఆనందంతప్ప మరో ఆశయంలేద'ని సాక్ష్యం చెప్పగల ధైర్యశాలి ఈయన. అందరూ, ఆనందం పొందగలిగే వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం కలిగి వుండాలని ఈయన ఆకాంక్ష. కాబట్టే నిత్యసంతోషి, నిత్యయువ్వనుడు వలె కనబడుతూ సరస సంభాషణప్రియుడై, దైనందిన జీవితంలో ఎన్ని ఒడుదొడుకులువచ్చినా సుఖంగా వాటిని దాటగలుగుతున్నాడు. ఈయన కవిత్వంకూడా యిదేధోరణిలో నడుస్తుంది. ఆనందమంతే [illegible] ముడుగని బాలబాలికలే ఈయన ముఖ్యస్నేహితులు [illegible] సృజించుటలో విశేషమైనప్రసిద్ధము, ప్రత్యేకమైన స్థానాన్ని చూపెట్టుతున్నాడు. ఈయన, కవిత్వానికికూడా ఆనందమే పరమపథ మంటున్నారు. కాబట్టి సృష్టిలోని సుందర వస్తుజాలంలో దేనిపైనా సుఖాన్ని అనుభవించగల జీవప్రపంచంలోని యేప్రాణిపైనా ఈయన కవిత్వం వ్యాపిస్తూ పోతుంది.

కావ్యానుసారాన్నంలో ఈయన గేయాలు ఒక విశిష్టమైన రూపలావణ్యాలను, ప్రాంతీయమైన అభిజాత్యాన్ని ప్రదర్శిస్తుంటాయి. స్వాభావసిద్ధమైన శిల్పసంపత్తిగల కళాఖండాలవలె ఈయనరచనలు అతి నాజూకుగా ముట్టుకుంటే, మాసిపోయేటట్లు వుంటాయి.

సా మ జి క గా ఏ క య సం ఘ ట న లు ఈ య న హృద యాన్ని స్పందింపజేసినప్పుడు, తన ఆనందోత్సాహనను తాత్కాలికంగా కట్టిపెట్టి, ఉత్తేజకరమైన రచనలనుకూడా చేస్తాడు.

గ్రామీణాలలోని వారి భాషలోనే సులభంగా గ్రాహ్యమయ్యేటట్లు, ఉపమానాల ఆనందమూ కలిగించగలిగే నాటికలనూ కథలను వ్రాసి [illegible] అంకితం చేశాడు.

[illegible] ముఖ్యముగాగేయ ఈయన, కళాప్రపంచములోని [illegible] ఆస్వాదించను [illegible] ప్రయత్నిస్తున్నాడు. [illegible] ప్రత్యేకంగా [illegible] వ్యాసాలు [illegible] ఉపన్యసించను [illegible].

[illegible] సంస్థలలో పనిచేసి [illegible] 'గ్రామబంధార్', 'తెలుగు [illegible]' [illegible] సంపాదకవర్గములో [illegible], ఆంధ్రమహాసభ-ఆంధ్ర [illegible] సంస్థలలో కార్యకర్తగా [illegible] అనుభవము [illegible], ఈయనను, పరిగారానికి వలయను

నాకృతిని, పత్రికారచనకు వలయు రచనాభ్యాసమూ చక్కగా అల వడినాయి. రంజన్ గ్రంథమాల, స్థాపకులలో నొకడై కొంతకాలము జనసామా న్యంయొక్క విజ్ఞాన వికాసాలను పెంపొందజేసే ఉపయుక్త గ్రంథముల ప్రక టించి, ప్రశంసనీయమైన సేవ చేసినాడు. ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు 'సాహిత్య సమితి' కార్యనిర్వాహకులలో నొకడై యీ సంస్థలకు ఎంతేని బలము చేకూరుస్తున్నాడు.

ఒకమాటలో చెప్పాలంటే సాహిత్యంతో సంబంధములేని ఏ సాహి త్య సంస్థకూడా హైదరాబాదులో లేదని అనాలె.

రచనలు :

[ముద్రితము] 1. దయ్యాల పడవ (గ్రామ్యభాషలో నాటిక) 2. రైతు 3. దయానందుని జీవితము 4. గాంధ్యాంగ సంస్కరణాలు 5. ఖాదీ.

[అముద్రితము] 1. బాలగేయాలు 2. హసీనా (కావ్య ఖండిక) 3. శ్రవ్యనాటికలు 4. కథానికలు.

సన్నిధానం
శ్రీధరశర్మ

జననం : 1920

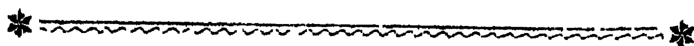
'కళలో, కవిత్వంలో—జీవితంలో పరిపూర్ణతను సాధించాల'ని ఈయన మహదాశయం. 'మానవుడు చేసే ప్రతివిషయమూ కళాసమన్వితంగా సమగ్రంగా వుండాల'ని ఈయన ఆకాంక్ష.

ఐహికంకన్న ఆముష్మికానికే అర్జులు చాస్తున్నా, ఈయన లేఖిని సాహిత్యంలోని వివిధ రచనాంగాల్లోనూ నటిస్తుంది. 'వ్యాకరణానికి కైవల్యం' తగిలించి అప్పుడప్పుడు గేయరచనలు చేసినా, సలక్షణమైన భాషయే సాంప్రదాయసిద్ధమైన రచనాపద్ధతులే ఈయనను ఎక్కువగా ఆకర్షించినాయి. సంగీతంలో ఈయనకుగల ప్రవేశం, చక్కని ధారాశుద్ధిగల పద్యాలను వ్రాయుటలో ఉపకరిస్తుంది.

కవిత్వం, ఈనాటి కొన్ని ప్రత్యేక పక్షాలయొక్క ప్రచారంకోసం కాక కేవలం ఆనందమూ విశ్వశ్రేయంకోసమూ ఉపయోగపడాలంటాడు ఈయన.

తీరికసమయాన్ని తత్త్వశాస్త్ర పరిశీలన, కావ్యపఠన కోసమూ వినియోగిస్తూ, ఇటు భాషాసేవనూ అటు జ్ఞాన సముపార్జననూ పాటుపడుతుంటాను.

శ్రీ —————————— ప్రత్యూష

రచనలు:

[ముద్రితము] 1. అభిషేకము.

[అముద్రితము] 1. జాజిమొగ్గలు 2. ప్రాణభిక్ష (ఖండకావ్యాలు) 3. చిత్రాంగద 4. మేలుకొలుపు (నాటకాలు) 5. అభిసారిక 6. శృంగభంగము (ఏకాంకికలు) 7. సత్యాగ్రహి 8. అక్కచెల్లెళ్లు (నవలలు) 9. చతుష్టయి (రవీంద్రుని కథలకు అనువాదాలు).

సిరిప్రగడ భార్గవరావు

జననం : 1923

ఈ కవికుమారుని నరనరంలో కవిత్వం ప్రవహిస్తుందేమో అని అనుమానం కలుగుతుంది. గురువుగారగు శ్రీ అంబటిపూడివారి 'మనస్సౌరభ్యాలు పెంచుచు, 'వారికృపాలోక కుటీరంలో వర్ధిష్ణువుడై...వారిగళధ్వనిలోని కమనీయత ననుకరించుచు, విసుగులేకుండా పాఠాలు చదువుకునేవాడు... కావ్యచర్చలు కవితాగోష్ఠులు సలుపుతూఉంటే యేవో భావాలు ఘనాఘనంలోని తటిన్నాట్యాలవలె కదలి ఈయనలో లీనమయ్యేవట! ఆ భావోద్వేగంతో ఊహావ్యోమాలలో తేలిపోయి, నైరాశ్యంతో ఏ అధఃకుహరాలలోనో వ్రాలేదట!! ఈ యువకునికి జగత్తంతా బాధావిలం.

శిథిలమైన తన జీవితానికి తాను పాడుకునే విషాదగీతాలే పాథేయం అంటాడు. సమాజంలోని గడ్డుసమస్యలు ఈయననంతగా ఎదుర్కొన్నవు. తన బాధేమో తానేమో అన్నట్టుగా యితడు ప్రపంచంతో సంబంధం పెట్టుకోక 'ఈ నిట్టూర్పులతో ఘనాఘనగణాంతర్భూత మార్గంబునందే యెందాక జరింతును? ఈ వ్యథలు అంతమే లేదా?' అన్న ప్రశ్నకు జవాబు కోరుకుంటూ ఉంటాడు. 'చేతస్సులోలోన చెలంగి కవోష్ణబాష్పమయ కల్లోలాల తో క్లిష్ట కేశానో తోచదుగా!' అని తనకుతానే దిగ్భ్రమ చెందుతాడు...

ఈయనహృదయంలో వేదన యింతగా ఘనీభవించినందువనే ఈయన కవితా లతాంతము అంత మాధుర్యాన్ని నింపుకుంది. ఆ మకరందాస్వాదనకై, పదలాలిత్యము, శయ్యావిలాసము, రచనాశిల్పము, భావశుద్ధి మొదలగు గుణాలు తమంతకుతామే—మధుకరులవలె—అనుసరించి వస్తాయి.

'సాహితీమేఖల' హేమవలయంలో భాసించేచంద్రజ్యోతి ఈయన!

రచనలు:

[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు.

సిరిప్రగడ రాధాకృష్ణరావు

జననం : 1916

ధనియాలపువ్వు, వరిమొక్కలూగా ఈయనను కవిత్వం వ్రాయను డానికి ప్రేరేపిస్తాయి. తేనెలుచిలికే కమ్మని గీతాలనుపాడుకుంటూ తెనుగు తోటకుమాలిదై సారస్వతవిద్యార్థిగా జీవితం గడపాలని ఈ మధురకవి

ఆశయం. ఈయనకూడా చందూరు ప్రాంతములో విలసిల్లిన 'సాహితీ మేఖల' సభ్యులలో ఒకడు. తనహృదయంలో 'కవితావాహిని జాలువార టం విరమించింద'ని విలపించినా, ఈయనఉత్తమతరగతికి చెందిన లలిత కావ్య రచనాసక్తిని తన లేఖినీముఖంలో దాచుకున్నాడని చెప్ప వచ్చును.

రచనలు :

[అముద్రితము] ఖండ కావ్యాలు.

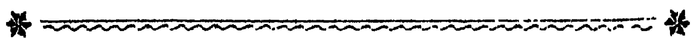

సురవరము ప్రతాపరెడ్డి

జననం : 1896

ఆంధ్రదేశ విద్వన్మకుటములలోని ఒక దివ్యమణి ఈయన. బహుభాషా కోవిదుడగు ఉద్దండ పండితుడు; ఉత్తమ పరిశోధకుడు. విద్వద్గోష్ఠులలో ప్రతిపక్షులను పట్టీలను గొట్టించ గలిగిన ప్రతిభా ధురంధరుడు!

ఈయనను చరిత్రఅధ్యయన విషయము—సాహిత్యమునకు తన జీవితము అంకితము చేసినాడు—ఎనస్ట్రేంత్ల న్యాయవాద వృత్తిని వదలిపెట్టి పత్రికా రచనద్వారా దేశసేవ, భాషాసేవ చేయుటకు కంకణబద్ధుడై. 'గోల కొండ' పత్రికను, ఇరువదిమూడు సంవత్సరాలు ఏకై... క్షతో

నడపినాడు. తెలంగాణము నందలి రాజకీయ సాంస్కృతిక ఉద్యమాల అన్నింటితోను ఈయనకు సంబంధముకలదు. ఆంధ్ర మహాసభకు మొట్టమొదటి అధ్యక్షుడు ఇతడే. తెలంగాణమున జరిగిన దాదాపు ప్రతిసంస్థ ప్రథమ సమావేశమునకు ఈయనే అధ్యక్షుడు. కొన్నియేండ్లు ఆంధ్ర మహాసభకును, ఏడెనిమిది సంవత్సరములు రెడ్డివిద్యార్థి వసతిగృహమునకును కార్యదర్శిగా నుండి పనిచేసినాడు.

కవిత్వము, కథారచన, వ్యాసరచన, సాహిత్యవిమర్శన, చరిత్రపరిశోధన, విజ్ఞానము మొదలైన వివిధవాఙ్మయ వీధులలో ఈయన కలము స్వైరవిహారము జేసినది. తెలుగు నీమలోని ప్రథమశ్రేణికి చెందిన కథకులలో ఈయనకు స్థానముకలదు. ఆంధ్రదేశ పండితులలో, పరిశోధకులలో ఇతడొక ఉన్నత స్థానమునుఆక్రమించుకొన్నాడు. భాషాశాస్త్ర పరిశీలనము గావించి ఆంధ్రభాషకు వలయు సాంకేతిక పదజాలమును సమకూర్చుచున్నాడు. అలభ్యములైన అనేక గ్రంథములను, చాటువులను, జానపద గేయములను సేకరించి ఆంధ్ర భాషాగారమును పునరుద్ధరింప ప్రయత్నించుచున్నాడు. నిరంతర పరిశోధనలలో, విజ్ఞానార్జనలలో ఈయన చూపుచున్న శ్రద్ధఅనితర సాధ్యము. అయినప్పటికిని తనది "గంధపుచెక్క జీవితము"ని "వెట్టివెంగళప్పగా పల్లెలలో ఉంటున్నా"నని ఈయన అనుటవల్ల ఈయన జ్ఞానక్షుధ ఎంత అపారమైనదో, ఆశయాలు ఎంత ఉన్నతములో తెలియుచున్నవి.

ఈయన కలము ఎంతవాడియైనదో హృదయము అంత నిర్మలమైనది. తెలుగుమాటలకు లోనుగాక స్వపక్ష పరపక్షములను భేదముపాటించక దుర్మార్గమును వచించు [illegible] విమర్శకులలో [illegible] పేరు చెప్పి ...

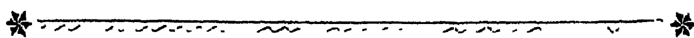

జని చెప్పవలెను. ఈయన స్వభావముచే మితభాషి. పొడిమాటలకై ప్రియముగా ప్రసంగించినను, సంభాషణలోనికి దిగినతర్వాతగాని ఉపన్యసించుచున్నప్పుడు గాని అనేక క్రొత్తవిషయములను చెప్పుచు, పాతవిషయములపై క్రొత్త కాంతులను ప్రసరించుచు, మధ్యమధ్య సందర్భోచితమైన హాస్యకథలను ప్రవేశపెట్టుచు అనేక చిత్రంగా శ్రోతలను వశంవదుల గావించుకొనును.

రచనలు :

[ముద్రితము] మొత్తము పదునెన్మిది. అందులో ముఖ్యమైనవి.—
1. ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర 2. రామాయణ విశేషములు 3. హిందువుల పండుగలు 4. ఉచ్ఛల విషాదము (నాటకము) 5 హైందవ ధర్మవీరులు 6, ప్రతాపరుద్ర కథలు 7. ప్రాథమిక స్వత్వములు 8. గ్రంథాలయములు 9. వెంకట రామారెడ్డి జీవితచరిత్ర.

[అముద్రితము] 1. శుకారాం (నాటకము) 2. యువజన విజ్ఞానం 3. ఖండ కావ్యములు 4. శుద్ధాంత కాంత (నవల) 5. సుమారు మూడువందల వ్యాసములు.

సోమరాజు
ఇందుమతీదేవి

జననం : 1915

ఈమె, భక్తిగీతాలు ప్రార్థనా పద్యాలు వ్రాయుటలో నేర్పరి. అయితే తెలుచుగా పత్రికల్లో తన రచలను ప్రకటించిముందుకు తోసుకవచ్చే స్వభావంకాదు. నిర్దుష్టమైన గ్రాంథిక భాషవాడినా, భావపుష్టిగలిగినా సాఫీగా నడచిపోతాయి ఈమెపద్యాలు. ఎంతటిభక్తునిగానో అంతటిరసపిపాసి.

ప్రియునికిప్రియురాలిని గురించి కలిగేభావాలను కావ్యాలల్లో వ్యక్తీకరించుట మనకవులకూ, కవయిత్రులకూ పరిపాటిఅయిపోయింది. కాని ప్రేయసికి ప్రియునిగూర్చికలిగే భావాలను మాత్రం అధునికుల్లో సామాన్యంగా కవయిత్రులుచిత్రించలేదు. ఈమె ఆకొరతనుతీర్చింది... భర్తచెంతలేనప్పుడు ఆవెలితి స్ఫురింపజేసే వివిధభావాలను సుందరముగా చక్కని సాంఘిక కథలవలె, తనకవిత్వంలో చేరికూర్చింది ఈమె.

ఆశలుగొలిపి కవిత్వం పరిపూర్ణత నందకముందే ఈమె తనకలానికి విశ్రాంతినొసగుట భాషాభిమానులకు ఆశాభంగము కలిగించింది.

రచనలు :

[ముద్రితము] 1. పతిభక్తి 2. శ్రీరంగ దేవస్తోత్రము.

[అముద్రితము] 1. శకుంతలాపరిణయము. 2. వేణుగోపాలస్వామి శతకము.

అకారాది శీర్షికలు

ఇందులో తప్పులు — ఒప్పులు.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
౨౬	౧౩	డాగినాసో	డాగనాషో
౨౭	౯	తీరుగు	తిరుగు
౨౮	౧౪	తత్రింబు	తంత్రింబు
౨౯	౧౧	ప్రిధముని	ప్రిథముని
౩౩	(శీర్షిక)	పాల్గుణబహుళ అమావాస్య	పాల్గుణఅమావాస్య
౩౩	౧౬	కనుగోపలం	కనుగోనలం
౩౪	౯	అర్ధము	అర్థము
౩౪	౧౫	వియచ్చ్వర	వియత్
౩౮	౧	స్వర్థున్	స్వర్ఘున్
౪౦	౯	గుండ	గుండు
౪౮	౭	ఉదయిమయ్యే	ఉదయమయ్యె
౫౦	౧౬	భక్తితో	భక్తితో
౫౧	(పేరు)	హనుమంత	వేంకటహనుమంత
౫౭	౧౫	తేనే	తేనె
౫౮	౬	పయస్సు	పయస్సు
౬౦	౯	అంచాలు	అంబాలు
౬౭	౧౩	పెదజలు	పెదజల్లు
౮౩	౧౪	నప్తులరు	నలరు
౮౪	౧	తలపుల	తలపులు

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
,,	౫	సాధుకదకు	సాధుకడకు
,,	౬	నిలుప్ర	నిలువు
,,	౯	వగు	నగు
౯౦	౪	కొరగనే	కోరగనే
౯౧	౯	దేసమని	దేశమని
౯౪	౯	శక	శక్తి
,,	౧౭	కర్తృముల	కరమ్ముల
౯౭	౫	వేసికాని	వేసికొని
౯౩	౪	కెల్లాంకి	కెల్లకి
౧౦౧	౧	పిగ్ట	పిట్టి
,,	౧౨	పొంలసపైన	పొంలపైన
౧౦౧	౧౫	నయూసాల	నయసాల
౧౧౨	౭	చాయచికిత్స	ఘాయచికిత్స

'ప్రత్యూష' ప్రచురణములు

౧. అంజలి (గేయాలు)—వివిధ రచయితలు.
౨. ప్రేంచంద్ అనువాదాలు (కథలు)...శ్రీ నెల్లూరి కేశవస్వామి
౩. పరీక్షచదువు (నాటిక)—శ్రీ భాగి నారాయణమూర్తి
౪. నిర్మాణము (వ్యాసములు)—శ్రీ 'సాధక'
౫. పాలవెల్లి (కథలు)—వివిధ రచయితలు వెల 0-12-0
* ౬. భోజరాజు (పద్యకావ్యము)—శ్రీ గాదిరాజు వేంకటరమణయ్య
౭. మధుకణములు (గేయాలు)—శ్రీ పిల్లలమఱ్ఱి వేంకట హనుమంతరావు
౮. సాంధ్యగీతి (నాటిక)—శ్రీయుతులు 'సూర్యచంద్రులు'
౯. వాహ్యాళి (కథలు)—శ్రీ బూర్గుల రంగనాథరావు.
౧౦. భగ్నహృదయుడు (నాటిక)—శ్రీ భండారు చంద్రమౌళీశ్వరరావు.
౧౧. ఆముక్తమాల్యద పర్యాలోకనము (వ్యాసములు)—శ్రీ నల్లంచి ప్రభాకరరావు.
౧౨. సాహితీవిపణి (గద్యపద్యాత్మకము)—వివిధ రచయితలు వెల 1-0-0
౧౩. నిర్మాణగానము (గేయాలు)—శ్రీ శేషుబాబు.
౧౪. అశోక రాజ్యము (నాటిక)—శ్రీ శేషుబాబు.
* ౧౫. సంగపల్లి. (౧౯౪౬ పోటీకథలు)—వివిధ రచయితలు. వెల 0-4-0
* ౧౬. నవ్యకవితా నీరాజనము (వ్యాసాలు)—శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు. వెల 0-12-0
* ౧౭. మాయింట్లో (కథలు)—శ్రీ ధరణికోట శ్రీనివాసులు. వెల 0.12-0
* ౧౮. ప్రత్యూష (కావ్యసంకలనం)—వివిధ రచయితలు.

---

* ఇవితప్ప తక్కిన ప్రచురణాల ప్రతులులేవు.

ప్రతులకు :— సాధనసమితి కార్యాలయము.
195/B3, ఈసామియాబజారు,
హైదరాబాదు. ద.

మా సమితి క్రొత్తపోషకులు

౧. శ్రీ పర్సా వెంకటేశ్వరరావుగారు.

౨. ,, ఇ. వి. రామరెడ్డిగారు.

౩. ,, గావులపాటి మధుసూదనరావుగారు.

౪. ,, ఎన్. మర్గయ్యగారు.

౫. ,, రామప్పగారు.

౬. ,, సందగిరి వెంకటరావుగారు.

౭. ,, గాదేపల్లి సూర్యప్రకాశరావుగారు.

౮. ,, శంకరనారాయణగౌడుగారు.

౯. ,, ఎజ్జం సత్యనారాయణగారు.

౧౦. ,, తుంగా రామదాసుగారు.

౧౧. ,, నాగులపల్లి కోదండరామరావుగారు.

౧౨. ,, డాక్టరు రంగాచార్యులుగారు.

౧౩. ,, రామయ్యజోషిగారు.

౧౪. ,, మందుముల రామచంద్రరావుగారు.

ప్రత్యూష ప్రచురణము. ౧౮. ౧౯౫౩

సాధన సమితి

ఈసామియాబజారు

హైదరాబాదు.

మొదటికూర్పు. ౧౦౦౦ ప్రతులు.

పద్మశాలి ప్రింటింగ్ ప్రెస్, రాజమొహల్లా, హైదరాబాదు-ద.

మా సమితి పోషకులు
(1949)

1. శ్రీ మహేందర్కర్ బాలోజీరావుగారు, సూర్యాపేట.
2. ,, శింగిరికొండ సత్యనారాయణగారు, సూర్యాపేట.
3. ,, గెల్లా ముత్తయ్యగారు, ఖమ్మం.
4. ,, గెల్లా కేశవరావుగారు, ఖమ్మం.
5. ,, సుగ్గల తిరుమలరావుగారు, ఖమ్మం.
6. ,, సుగ్గల నాగలింగంగారు, ఖమ్మం.
7. ,, కాగంసెట్టి నరసయ్యగారు, ఖమ్మం.
8. ,, కండె సూర్యనాగాయణగారు, ఖమ్మం.
9. ,, సోమా కోటయ్యగారు, ఖమ్మం.
10. ,, కొంకిమళ్ల చంద్రశేఖరంగారు, ఖమ్మం.
11. ,, మిరియాల నారాయణ గుప్తగారు, మధిర.
12. ,, చలువాది నాగభూషణంగారు, మధిర.
13. ,, ములుగూరి పుల్లయ్యగారు, మధిర.
14. ,, సోమవరపు ముత్తయ్యగారు, నల్లగొండ.